

NTV

de Tinkoerier

MEDEDELINGENBLAD NEDERLANDSE TINVERENIGING • JAARGANG 19 • NUMMER 1 • JUNI 2011

- Ledenbijeenkomst Anholt
- Inventarislijsten Anholt
- Gemerkt met een Franse slag
- Database tinnegieters en merken

Nederlandse TinVereniging

OPRICHTING 27 MAART 1993

BESTUUR

J.F.H.H. Beekhuizen	Voorzitter
P.A.M. Maas	Secretaris
L. Groen	Penningmeester
Mevr. S.C. Bracht	Bestuurslid
E.A. Erenst	Bestuurslid
W.A. Röben	Bestuurslid
H.B. van Wijk	Bestuurslid

ERELID

A.A. Kooyman

REDACTIE

J.F.H.H. Beekhuizen	Hoofdredacteur lay-out
A.W. Korstjens	Redacteur
P.A.M. Maas	Redacteur

ADRES SECRETARIAAT

Noteboompark 137 2273 LD Voorburg
E-mail: secretaris.ntv@kpnmail.nl

ADRES REDACTIE

Nieuwe Spiegelstraat 49 1017 DD Amsterdam
E-mail: info@janbeekhuizen.nl

ADRES PENNINGMEESTER

Geerweg 6 2731 BA Benthuisen
E-mail: groen@aeto.nl

BANKRELATIE

Postbank 4382632, IBAN: NL19 PSTB 0004 3826 32, Swiftadres: PSTBNL 21

STICHTING NEDERLANDSE TINBIBLIOTHEEK

H.B. van Wijk	Voorzitter en bibliothecaris
Mevr. S.C. Bracht	Bestuurslid
P.A.M. Maas	Bestuurslid

WEBSITE

www.nederlandsetinvereniging.nl
www.tinvereniging.nl

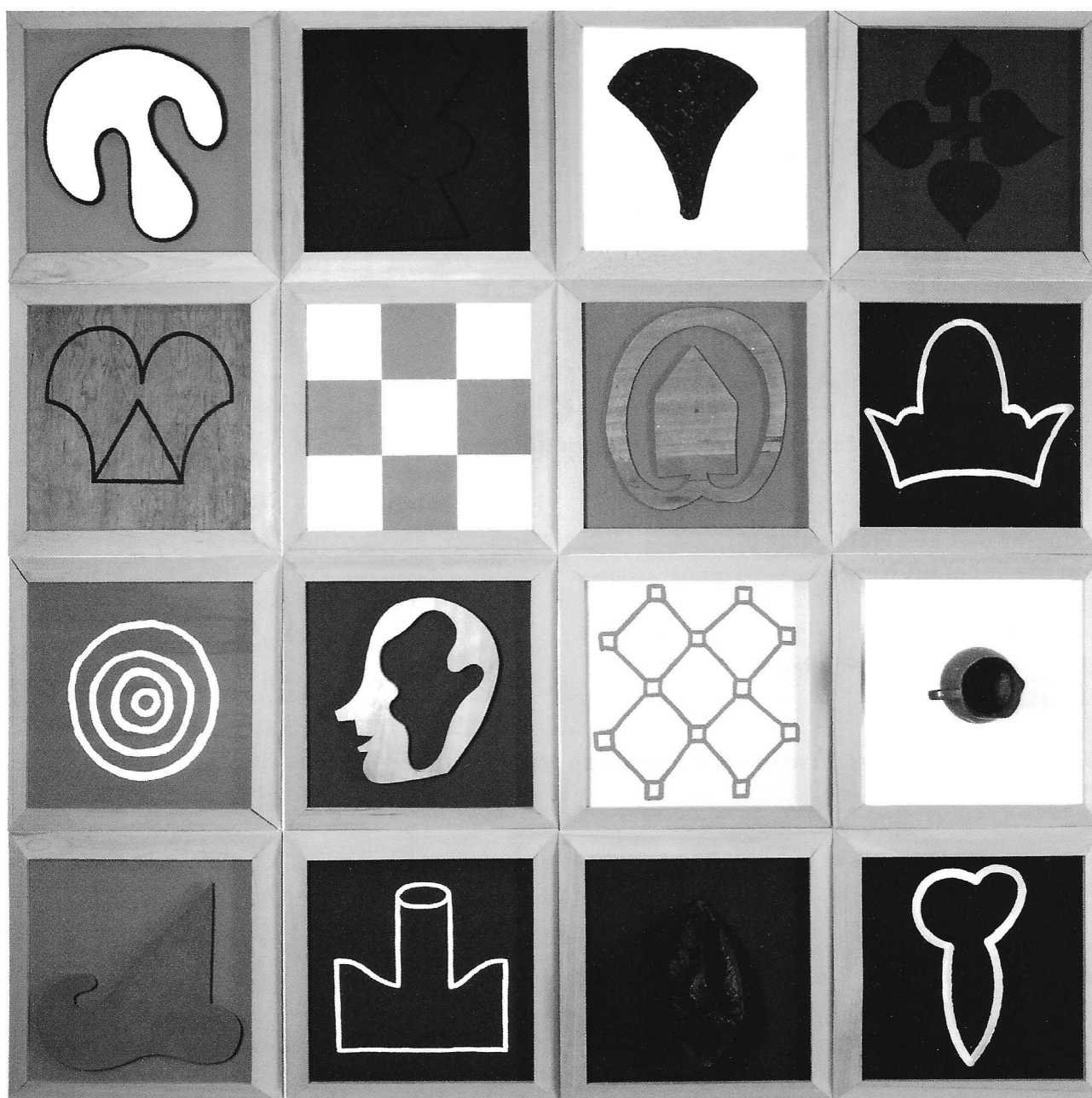
ISSN: 1380-108

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur of de redactie van de NVT en/of de auteur(s).

de Tinkoerier

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011 Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerkerk in Kalkar Sylvia Bracht	4
Nederlandse TinVereniging in de Duitse pers	16
Twee tininventarislijsten uit de zestiende eeuw nu gerestaureerd Paul Maas	21
Gemerkt met een Franse slag (6) Een overloper uit Nîmes Paul Maas	28
Eigenaarsinitialen gevonden II J.F.H.H. Beekhuizen	33
Database tinnegieters en merken uit België en Frans Vlaanderen Philippe Probst	34
Keeping up appearances in zestiende-eeuws 's-Hertogenbosch Ronald van Genabeek	41
Tinnen bouillonpot met een andere functie W. Lindwer	44
Literatuur over tin H.B. van Wijk	46
Wetenswaardigheden	48
Reacties op vorige artikelen	52
Vragenrubriek	54

Afb. 1 Hedendaagse kunst...

De voorjaarsbijeenkomst in Anholt was een groot succes. Wat een locatie, wat een museum en wat een prachtige omgeving. Wij hebben een gevarieerde dag beleefd, waarover u verder in *de Tinkoerier* het verslag zult vinden.

Voorwoord

Het seizoen van Tussen Kunst & Kitsch zit er na vijf opnamedagen weer op. In september van dit jaar beginnen we weer met een nieuwe sessie van vijf opnamedagen. Tijdens de laatste opname in Oostende – wij sluiten ieder jaar het seizoen af in België – in het museum Mu.Zee liep ik zoals gewoonlijk een rondje om de collectie te bekijken. Mijn oog viel op een gegeven moment op een kunstwerk (Afb. 1). Tot mijn grote verbazing zag ik hierop een tinnen kan uit het eerste kwart van de twintigste eeuw gemonteerd. Zo kan oud tin dus ook gebruikt worden (Afb. 2).

Ik wil even stilstaan bij het overlijden van Han Wustenhoff, oud erelid, oud secretaris en medeoprichter van de NTV. Ik heb Han in september 1979 leren kennen, toen hij met zijn echtgenote Ineke een bezoek bracht aan mijn expositie Tin uit Europese landen, welke gehouden werd ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de zaak

in de Nieuwe Spiegelstraat. De klant werd vriend. In 1993 werd hij bestuurslid van onze vereniging. Han en ik waren de pioniers die in 2002 naar museum Boymans van Beuningen gingen om de eerste besprekingen te voeren. Het resultaat is bekend. In 2004 werd Han ter gelegenheid van de expositie *Van tin gegoten – uit tin genoten* vanwege zijn werkzaamheden als secretaris en zijn inspanningen voor de expositie benoemd tot erelid. Daarmee werd hij het tweede erelid naast Bé Dubbe. Hij publiceerde regelmatig in *de Tinkoerier* en was lange tijd een van de redacteurs. De laatste jaren werd hij veelvuldig geconfronteerd met ziekte en hij verbleef twee jaar in een verzorgingshuis waar hij ook is overleden. Ik zal mij Han blijven herinneren als een fijn mens. Hij had een grote liefde voor tin en in het bijzonder voor bodemvondsten. Ik wens Ineke en de familie namens het bestuur en de leden van de vereniging veel sterkte om dit verlies te verwerken.

Jan Beekhuizen, voorzitter

Afb. 2 ...met antiek tin als curieuze toets

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerk in Kalkar

Sylvia Bracht, tekst
Jan Beekhuizen, fotografie

Een sprookjesachtig kasteel, een adellijke geschiedenis tot op de dag van vandaag en een zonovergoten weekend. Goede ingrediënten voor een geslaagde bijeenkomst voor onze leden. Maar laten we vooral ook niet vergeten dat de belangrijkste voorwaarden voor succes worden gevormd door een goede organisatie en een inspirerend programma. Aan al deze voorwaarden is royaal voldaan en we kunnen daarom met grote tevredenheid terugkijken op onze recente ledenbijeenkomst.

Twee dagen hebben we met 33 leden en introducés van onze Nederlandse TinVereniging als gewaardeerde gasten mogen verblijven in het prachtige kasteel Anholt in het stadje Isselburg, net over de grens bij Arnhem. Zo dichtbij, vanuit de stad

Utrecht ongeveer een uur rijden met de auto, en toch een heel andere cultuur: het Rijnland met zijn eeuwenoude cultuurgeschiedenis en Hanzesteden. Het kasteelcomplex Anholt is een ideale locatie omdat het een museum en een comfortabel hotel-restaurant combineert. De omringende formele baroktuin en het landschapspark maken het plaatje verder af.

De Nederlandse directeur van het museum, de heer Mr. Duco van Krugten, begeleidt ons tijdens onze *tour d'histoire* door het kasteel. Met een korte inleiding in de zeventiende eeuwse Ridderzaal schetst hij een overzicht van de geschiedenis van het kasteel en stelt de adellijke bewoners aan ons voor, zoals ze vereeuwigd zijn op de vele aanwezige portretschilderijen.

Op zaterdag 4 en zondag 5 juni 2011 hield de Nederlandse TinVereniging een ledenbijeenkomst in Wasserburg-Anholt, een museum annex hotel in Isselburg, even over de grens in Duitsland. Hier het complex gezien vanaf de oprijlaan. Het museum is gevestigd in de oude burcht, links op de foto. De imposante Dikke Toren dateert uit de twaalfde eeuw. Het gebouw rechts, de voorburcht werd na 1700 opgetrokken. Hierin bevindt zich een hotel.

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerk in Kalkar

Kasteel Anholt

Kasteel Anholt wordt voor het eerst in de boeken genoemd rond AD 1200. In de middeleeuwen wordt het kasteel opeenvolgend bewoond door verschillende families, waaronder heren Van Bronckhorst-Batenburg en Van Sulen. Uit deze periode dateert nog een hoge ronde toren, de zogenaamde Dikke Toren, een echt verdedigingsbouwwerk. In de zeventiende eeuw werd het hoofgebouw verbouwd in de barokstijl die toen in de mode was; het gebouw kreeg een rijke aankleding en maximaal comfort naar de eisen van die tijd, zodat het meer geschikt werd voor permanente bewoning. Bovendien werd toen een aparte voorburcht gebouwd met onder andere een koetshuis, stallen en een poortgebouw. De twee bouwdelen omsluiten een fraaie binnenplaats,

terwijl het gehele complex omringd wordt door een royale slotgracht. De huidige zogenaamde hoofdburcht is een harmonieus samenspel van middeleeuwse en latere bouwdelen.

Bombardementen in de tweede wereldoorlog veranderen het kasteel in een onbewoonbare bouwval, daarom begint de eigenaar, vorst Nickolaus Leopold, na de oorlog met de noodzakelijke, grootschalige wederopbouw en restauratie van het complex. Ook heeft hij de visie om het historische slot met de kunstcollectie een publieke functie te geven. De eerste stap is de opening in 1966 van museum Anholt in de hoofdburcht, vervolgens worden ook de tuinen geschikt gemaakt voor openstelling en er wordt voorzien in horeca en hotelfaciliteiten. De ontwikkeling van landgoed en

In de ridderzaal van Kasteel Anholt maakt een deel van het gezelschap zich op voor de inleiding tot de rondleiding. Aan de wanden al een deel van de naar men zegt grootste openbare particuliere schilderijencollectie van Duitsland. Op het grote ruiterportret op de achtergrond is Philipp Otto van Salm afgebeeld, een van de voorvaders van het vorstengeslacht Zu Salm und zu Salm-Salm. Nog steeds woont een van zijn nakomelingen, als enige eigenaar van museum en collectie, in een vleugel van het kasteel.

Dr. Duco van Krugten, directeur van Museum Anholt, tijdens zijn voordracht over het museumbezit. Achter hem enkele van de vele voorouderportretten die deel uitmaken van de collectie. De schilderijen van Rembrandt van Rijn, Lucas Cranach, Caspar Netscher, Gerard ter Borch, Salomon van Ruysdael, Gerard van Honthorst, Jan Breughel, David Teniers, natuurlijk ook Joos van Cleve en vele andere gekende meesters hangen verspreid door het gehele kasteel.

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerk in Kalkar

kasteel wordt voortgezet door zijn zoon, de huidige vorst sinds 1988, Carl Philipp.

De gast die vandaag de dag over de lange oprijlaan het kasteel nadert, ziet een indrukwekkend complex dat zich elegant weerspiegelt in het omringende water. Na het passeren van de brug komt men via het poortgebouw op de binnenplaats. Aan de linkerhand ligt de hoofdburcht, met het museum en aan de rechterhand de voorburcht met een luxe hotel en restaurant.

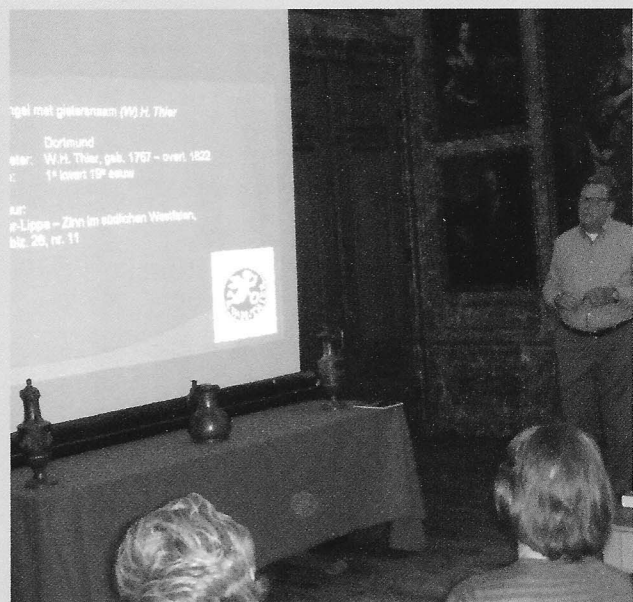
Het geslacht Salm Fürst zu Salm und zu Salm-Salm, Wild und Rheingraf

De familiestamboom van de huidige eigenaar van het kasteel Fürst Carl Philipp zu Salm-Salm, voert terug tot de elfde eeuw. De familie heeft bezittingen in het gebied van de Rijn en voert eerst de titel

van wildgraaf en later ook van rijngraaf. Door een huwelijk krijgt de familie in de vijftiende eeuw het graafschap Salm in de Vogeezen in bezit, en mag de titel graaf van Salm voeren. In 1623 wordt de graaf in de rijksadelstand verheven en krijgt de erfelijke titel Fürst van Salm. Enige jaren later krijgt de familie door een huwelijk het landgoed met kasteel Anholt in bezit. Vanaf die tijd loopt de geschiedenis van het geslacht zu Salm en van het kasteel Anholt parallel. De familie ontwikkelt zich tot één van de machtigste adellijke families binnen het Heilige Roomse Rijk, met meerdere bezittingen in Frankrijk, het huidige België en in het Rijngebied. Ze bekleden belangrijke militaire- en diplomatieke functies en verkeren aan het keizerlijk hof in Wenen. Maar in de achttiende eeuw keert het tij zich; als gevolg van de Franse Revolutie verliest de familie alle bezittingen ten

Na de rondleiding had men tijdens de lunch tevens uitzicht op de oude slotgracht, nu een riante waterpartij met karpers en eenden.

In de gotische keuken werd een workshop gehouden waarin de merken van een aantal tinnen voorwerpen uit de museumcollectie moesten worden geïdentificeerd. Een lastige klus, maar na afloop werd de oplossing van alle voorgelegde vragen gegeven door Jan Beekhuizen.

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerk in Kalkar

westen van de Rijn. Toen het Congres van Wenen in 1815 in Europa orde op zaken ging stellen, werd het landgoed Anholt toegewezen aan het koninkrijk Pruisen. De familie mag haar eigendommen en titels behouden maar verliest wel de soevereine macht over het grondgebied.

Museum Anholt en de collectie van het geslacht Salm

Het museum Anholt heeft een collectie die in ruim vijf eeuwen is ontstaan: het gaat om archiefstukken, kunstnijverheid, wapens, een bibliotheek en vooral een grote collectie schilderijen van meer dan 700 stuks. De collectie bevat heel veel familieportretten die voornamelijk een historische waarde vertegenwoordigen. Maar er is ook een hoogwaardige kunstcollectie met werk van schilders als Jan van

Goyen, Breughel, Teniers, Van Honthorst, Ter Borch, Murillo en vele anderen. Het topstuk is een schilderij van Rembrandt, dat twee scènes uit Ovidius' Metamorphosen laat zien: Diana met Actäon en Callisto. Een voor Rembrandt ongebruikelijke thematiek en naar mijn mening zeer verfijnd van uitvoering. Overigens is dit werk in de jaren zeventig door het Rembrandt Research Project bevestigd als een echte Rembrandt. Dit schilderij is in 1774 in Parijs aangekocht voor het kasteel door vorst Ludwig Carl Otto. Hij woonde lange tijd in Parijs en was een gerespecteerd kunstverzamelaar die 161 schilderijen heeft aangekocht voor twee kastelen van de familie. De Rembrandt is het pronkstuk van de collectie en hangt in een speciale klimaatkast. De heer Van Krugten vertelt trots dat het uitzonderlijk is dat een Rembrandt gedurende 250 jaar in

Ondertussen verzamelden zich op de binnenplaats van het kasteel tal van omwonenden die, op initiatief van museumdirecteur Van Krugten, via de regionale pers waren uitgenodigd hun tinbezit te laten beoordelen door onze voorzitter. 'Tussen kunst en kitsch', maar dan zonder televisiecamera's.

In dit geval duidelijk meer kitsch dan kunst.

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

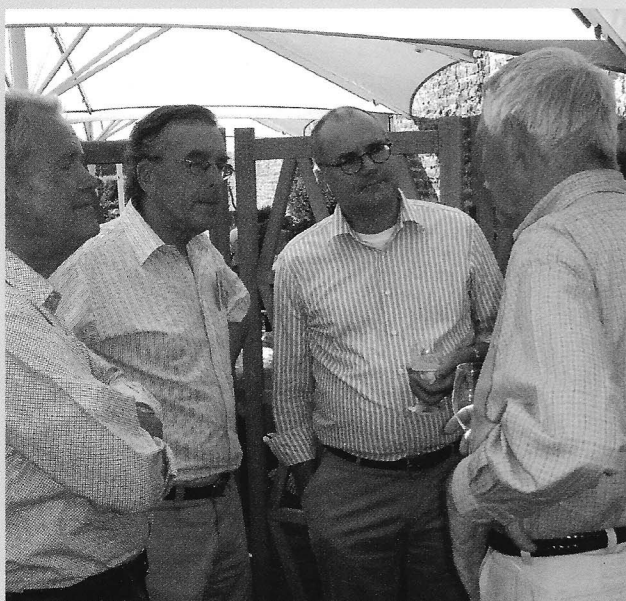
Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerk in Kalkar

dezelfde familieverzameling behouden is gebleven (Afb. 1). Alleen de Windsors hebben een Rembrandt nog langer in hun bezit. Omdat de schilderijencollectie zo omvangrijk is dat deze nooit in het geheel in het museum getoond zal kunnen worden, heeft de vorst ervoor gekozen om ook schilderijen in het restaurant en hotel op te hangen. Bezoekers en gasten kunnen zowel in de openbare ruimtes als in de hotelkamers genieten van de kunstcollectie van de familie.

Tijdens de rondleiding krijgen we ook prachtige voorbeelden te zien van het barokinterieur en de speciaal voor het kasteel aangekochte barokmeubels. Mij

Afb. 1 Het pronkstuk van de collectie: dé Rembrandt

Ondertussen op het terras: de heren bespreken de uitslag van de workshop.

De dames op het terras hadden de workshop aan zich voorbij laten gaan.

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerkerk in Kalkar

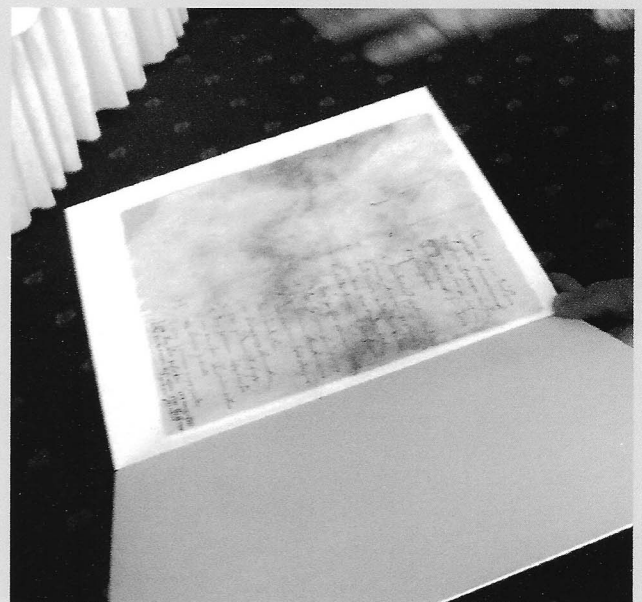
is vooral bijgebleven een werkelijk schitterende set van Boulle-meubels, gemaakt door een leerling van André Boulle. De aankleding van het slot is harmonieus en verfijnd door de in opdracht gemaakte tapisserieën, lambriseringen, kroonluchters en chinees porselein. Het is werkelijk teveel om op te noemen. En hoewel de huidige vorst Carl Philipp de collectie als afgerond beschouwt, en in het bijzonder geldt dat voor de schilderijencollectie, heeft hij in 2007 toch nog één belangrijk werk aangekocht: *Venus en Amor als honingdief* een schilderij van Lucas Cranach de Oude. Deze aankoop wordt beschouwd als uitzondering op de regel. Voor de nabije toekomst richt de vorst zich in principe alleen op het behoud en conservering van de collectie en het kasteel, middelen voor collectievorming ontbreken.

Tinnen huisraad en inventarislijsten

In historische huishoudens van een zekere welstand, was meestal ook een behoorlijke voorraad tinnen gebruiksvoorwerpen aanwezig. Anholt vormde hierop geen uitzondering, en een deel van deze voorwerpen bevindt zich nog op het kasteel. Eén van de kasteelbewoners heeft op een gegeven moment een uitvoerige inventaris van het tin gemaakt, zodat we nu nog precies weten wat er geweest moet zijn. De inventarislijsten bevinden zich in het archief, maar bleken dringend aan restauratie toe. Als dank voor de gastvrijheid heeft de Nederlandse TinVereniging de restauratie van deze lijsten laten verzorgen. Paul Maas schreef voor in deze Tinkoerier een speciale bijdrage over deze inventarislijsten.

Voor het diner werden door Jan Beekhuizen de twee in opdracht van de NTV gerestaureerde zestiende eeuwse tininventarislijsten van kasteel Anholt aan Duco van Krugten, directeur van het museum, overhandigd.

Eén van de gerestaureerde inventarislijsten.

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerk in Kalkar

Workshop Merkidentificatie in de vijftiende eeuwse Hofkeuken van kasteel Anholt

Een bijzonder onderdeel van het programma betreft de workshop Merkidentificatie. De directeur van kasteel Anholt, de heer Van Krugten, was bereid om een deel van de tininventaris beschikbaar te stellen voor deze workshop, zodat onze leden tot eigen lering en vermaak de verschillende objecten ter hand konden nemen en onderzoeken op merken. Het voorwerk was al verricht door onze voorzitter en secretaris. Zij hadden veertien tinnen voorwerpen geselecteerd en vervolgens een kleine brochure gemaakt met foto's van het object in zijn geheel en van de aanwezige merken. Alle deelnemers kregen deze brochure als studiemateriaal en de voorwerpen werden op de grote tafels in de kasteelkeuken klaargezet. Een collectie boeken met overzichten

van merken en tinnegieters stond klaar om de gevonden merken op te zoeken en te combineren met de tinnegieter. We kregen de opdracht om te achterhalen door welke tinnegieter de objecten waren gemaakt.

Hier bleek maar weer eens dat onze leden niet allemaal even vaardig waren in het toeschrijven. Als ik bij mezelf blijf, kan ik stellen dat ik geen enkele ervaring heb met het determineren van merken, en ik vond het dan ook lastig om met de opdracht te beginnen. Maar anderen gingen voortvarend aan de slag en ik kon gelukkig de kunst een beetje afkijken. Aan het eind van de sessie werd via een powerpoint-presentatie getoond welke gegevens we hadden kunnen vinden. Ook nu weer werd aangetoond dat we voorzichtig moeten zijn met al te lichtvaardige toeschrijvingen.

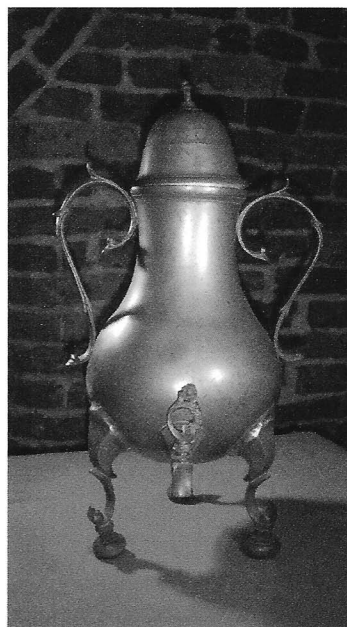
Het menu werd intensief bestudeerd. Wat volgde was een mooi drie-gangenmenu met bijpassende Duitse wijnen.

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerk in Kalkar

Het geheim van de Kranenkan

Een voorbeeld van dilemma's bij het zoeken naar de tinnegieter: Object nummer 1 is een Kranenkan (Afb. 2a). Aan de buitenkant van de bodem zit een duidelijk merk, in een cirkel staan: een Engel en duidelijk leesbaar de naam H.THIER (Afb. 2b). Op basis van uiterlijke kenmerken moeten we nu inschatten in welk land en/of welke regio deze kan gemaakt zou kunnen zijn. Dit vereist dus wel enig kunsthistorisch inzicht. De kan lijkt afkomstig uit wat we nu kennen als Noord-West Duitsland. Daarom zoeken we in een merkenboek dat deze regio behandelt: Pieper Lippe *Zinn im südlichen Westfalen*. De oplossing lijkt nu vlug gevonden, op blz. 26 onder nummer 11 wordt de tinnegieter W.H. Thier genoemd bij het merk zoals we dat in de kan hebben gelezen. Thier heeft in het eerste kwart van de negentiende eeuw gewerkt in

Afb. 2a Kranenkan

Afb. 2b Merk van W.H. Thier uit Dortmund

Het logo van de Nederlandse TinVereniging verscheen tijdens de laatste gang van het diner onverwacht, en door sommige gasten ook ongezien, op het dessertbordje.

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerkerk in Kalkar

Dortmund. Alles lijkt te kloppen! Maar, misschien zijn we voorbarig met onze conclusies. Ons Duitse verenigingslid, Horst Arians, is gespecialiseerd in tin uit deze regio. Hij weet te vertellen dat de tinnegieter W.H. Thier ook op grote schaal tinnen voorwerpen inkocht bij andere tinnegieters. Bij nader onderzoek blijkt ook aan de binnenkant van de bodem vaag een merk zichtbaar, overigens niet leesbaar. Op grond van een beter leesbaar merk in een identieke kan, in het bezit van Ariëns, zou deze kan misschien kunnen worden toegeschreven aan H. Seelen die in de negentiende eeuw gewerkt heeft in Wupperthal (circa 40 km ten zuiden van Dortmund). Tijdens de presentatie worden alle veertien voorwerpen behandeld. Sommige blijken eenvoudig toe te schrijven, maar bij andere is de puzzel ingewikkelder. Onze conclusie is dat met het nodige spuurwerk veel informatie is te achterhalen, maar dat we altijd voorzichtig moeten blijven met al te grote stelligheid. Maar leerzaam was het in ieder geval!

De Neder-Rijn en Kalkar, opkomende welvaart in de middeleeuwen

Drs. Guido de Werd, directeur van Museum Kurhaus Kleve, en gespecialiseerd in de gotiek van de Neder-Rijn, verzorgde op zaterdag de inleiding voor ons bezoek op zondag aan de Nicolaikerkerk in Kalkar. Op zondag krijgen we in de kerk ook nog een zeer gedegen rondleiding door een lokale gids, Christa. Beiden zijn zeer gedreven en hebben veel kennis van het onderwerp. De laatgotische Nicolaikerkerk heeft een rijk interieur met momenteel nog zeven van de oorspronkelijke achttien altaren. Onze gidsen geven een kort overzicht van de lokale geschiedenis om het ontstaan van de kerk in deze omgeving te kunnen begrijpen. De kunsthistorische uitleg helpt om door de overdaad heen te kijken en zowel de intentie van de opdrachtgevers te begrijpen als de verfijnde uitvoering te kunnen waarderen. De regio waar we ons nu bevinden, het beneden stroomgebied van de Rijn, is een cultuurhistorisch oud en rijk gebied. Vanaf de elfde eeuw werd een

ontwikkeling in gang gezet van toenemende handel over land, maar vooral ook via de waterwegen. Dorpen en gehuchten groeiden uit tot steden. En op economisch aantrekkelijke locaties, zoals een knooppunt van wegen of waterwegen, bij een klooster of een kasteel werden soms steden gesticht. Handelsrelaties ontwikkelden zich van bilaterale afspraken tot bredere verbanden. Zo ontstond ook de Hanze, een verband van steden in het stroomgebied van de IJssel en de Neder-Rijn.

Ontwikkeling van de stad Kalkar

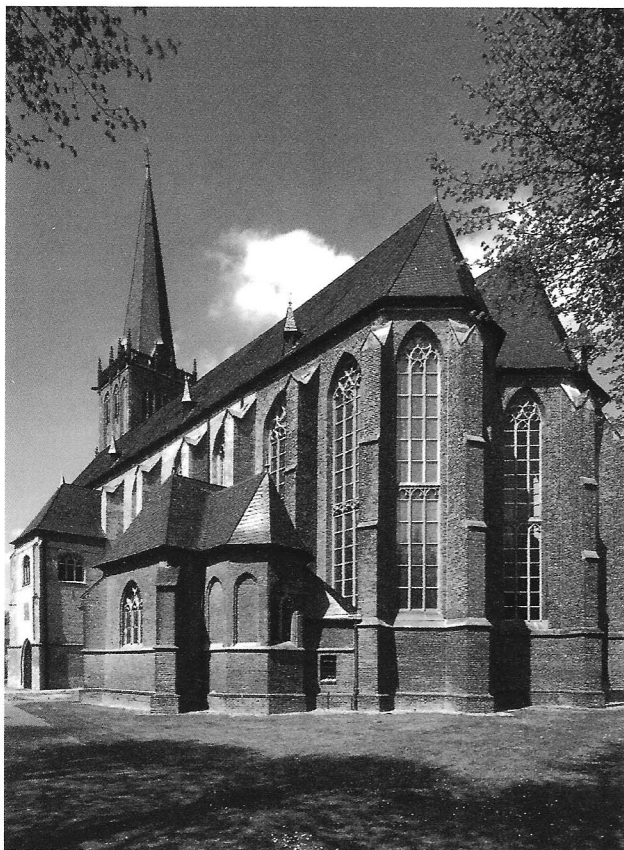
Slot Anholt, waar we dit weekend mochten verblijven, werd in de elfde eeuw gebouwd in opdracht van de bisschop van Utrecht. Het was aanvankelijk een verdedigingsbouwwerk bestemd om de bisschoppelijke invloed in de regio te waarborgen. Ongeveer 20 km ten zuiden van Anholt ligt de Hanzestad Kalkar, die in 1230 werd gesticht en ontwikkeld door de Graaf van Kleef. De stad is ontworpen in een halve cirkel en ligt gunstig met een korte, open verbinding naar de Rijn. Al in 1242 krijgt Kalkar stadsrechten. De lakenindustrie brengt de stad welvaart en er komt een uitbreiding naar het zuiden: de halve cirkelbebouwing wordt een cirkel. Deze nieuwe wijk is gebouwd met veel open ruimtes, en als we vandaag door het oude centrum van de stad wandelen, zien we nog steeds het verschil in dichtheid van bebouwing in vergelijking met het oudste stadsdeel.

Nicolaikerkerk in Kalkar

Omdat geloof en de kerk in de middeleeuwen een grote rol speelden had Kalkar al vanaf de stichting van de stad een Romaanse kerk. In de vijftiende eeuw heeft de stad behoefte aan een grotere kerk en start men de bouw van een gotische hallenkerk. De nieuwbouw sluit aan op de oorspronkelijke kerk en bestaat uit drie hallen met een lengte van 56 meter en een totale breedte van 30 meter (Afb. 3). De hoogte van de drie hallen is gelijk. Het romaanse deel van de kerk krijgt de functie van koor, en rond het koor worden naderhand nog drie

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerkerk in Kalkar

Afb. 3 De Nicolaikerkerk in Kalkar

kapellen aangebouwd. Rond AD 1500 is de nieuwe kerk gereed. Door de indeling en overzichtelijke afmetingen heeft de kerk een harmonische en intieme sfeer. Het Godshuis is voorzien van achttien altaren, een teken van rijkdom. In de achttiende en negentiende eeuw is de kerk zodanig verarmd dat de inkomsten moeten worden aangevuld door verkoop van diverse altaren. Daarom zijn er nu nog maar zeven altaren in de kerk aanwezig. De andere altaren van de Nicolaikerkerk zijn verspreid over heel Europa. Vanaf de Franse tijd werd de kerk enigszins verwaarloosd. Als gevolg van de bombardementen tijdens de tweede wereldoorlog werd de kerk beschadigd, maar bleef wel wonderlijk gespaard voor totale vernieling, terwijl een groot deel van de oude stad in puinhopen veranderde. De stad Kalkar werd weer opgebouwd en de kerk gerestaureerd. Voor bezoekers uit Nederland, die veelal gewend

zijn aan sobere en verstilde kerkinterieurs zoals bijvoorbeeld Pieter Saenredam die in groten getale geschilderd heeft, is een bezoek aan de Nicolaikerkerk een leerzame ervaring. Enerzijds vertonen maatvoering en bouwwijze van deze kerk grote overeenkomst met veel kerken in het eigen land, anderzijds is het interieur totaal onvergelijkbaar. Dat komt omdat deze regio niet te maken heeft gehad met de Beeldenstorm die in Nederland de meeste kerken van beelden en andere decoratie heeft ontdaan.

Beeldhouwtraditie in het gebied van de Neder-Rijn en in de Nicolaikerkerk

De Nicolaikerkerk in Kalkar heeft in grote lijnen nog hetzelfde interieur zoals dat in 1500 gerealiseerd is. De opdrachtgevers hebben ervoor gekozen om geen altaarstukken en beelden in te kopen bij de bekende beeldhouwcentra van die tijd, zoals bijvoorbeeld Antwerpen. In plaats daarvan selecteerden zij lokale ambachtslieden die voldeden aan hun eisen. Het blijkt dat deze regio beschikte over vakmensen, die met groot gevoel voor esthetiek een typische Neder-Rijnse beeldhouwtraditie hebben gevestigd. Alle beelden en de figuren in de retabels hebben een duidelijke, eigen identiteit en grote expressie. Hun werk onderscheidde zich in stijl en verfijning duidelijk van andere regio's. Het maakt de kerk tot een prachtig voorbeeld voor de cultuur van de Neder-Rijn.

Karakteristiek voor alle snijwerk in deze kerk, is het gebruik van het lokale eikenhout dat werd gekapt in de wouden rondom Kleef. Om het hout te verduurzamen werd het vervolgens via de Rijn naar de Noordzee vervoerd om het daar drie maanden met zout water te verzadigen. Vervolgens volgde er een heel procedé van drogen, dat alles bij elkaar twaalf jaar duurde. Het resultaat is keihard eikenhout, dat niet gevoelig is voor houtworm, boktor of splijten. Het aldus geconserveerde hout was veel lastiger te bewerken dan gewoon eikenhout of andere houtsoorten. Dit stelde extra hoge eisen aan het vakmanschap van de houtbewerkers. Mede

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerkerk in Kalkar

hierdoor is het snijwerk van uitzonderlijk hoge kwaliteit en heeft het de tijd ook in gave conditie doorstaan. De duurzaamheid is ook herkenbaar bij aanraking, dan voelt het hout namelijk opmerkelijk koeler aan dan gebruikelijk is voor hout.

Geïllustreerde bijbel

De reden waarom kerken in de middeleeuwen zo uitbundig aangekleed werden met beelden en schilderijen heeft te maken met de functie van het gebouw. In de kerk wilde men de veelal eenvoudige en ongeletterde bevolking onderwijzen in het geloof met behulp van afbeeldingen van Bijbelse personen en verhalen. De afbeeldingen fungeerden als geïllustreerde bijbel.

Hoogaltaar van meester Arnt

Rooms Katholieke kerken hebben meerdere altaren met verschillende functies. Het hoogaltaar is bestemd voor het opdragen van de mis tijdens de dagelijkse diensten voor de gehele gemeente. In 1488 kreeg meester Arnt de opdracht om het hoogaltaar voor de Nicolaikerkerk te ontwerpen en te bouwen. Helaas heeft zijn overlijden in 1492 verhinderd dat hij het werk zelf kon afmaken. Vanwege de complexiteit van het ontwerp en het hoge vakmanschap van de door meester Arnt gerealiseerde delen van het retabel, was het moeilijk om goede ambachtslieden te vinden die het werk konden afmaken. Na diverse proefopdrachten heeft Ludwig Jupan deze opdracht gekregen. Het is niet bekend wat precies van de hand van Arnt is, maar deskundigen gaan ervan uit dat in ieder geval de 'voetwassing door Jezus' door hem is gemaakt (Afb. 4). Het totale retabel is ontzagwekkend groot en complex, en telt 208 vrijstaande figuren (plastieken). Alle voorstellingen uit het leven van Jezus lopen heel natuurlijk in elkaar over, het geheel straalt zowel rust en evenwicht van ontwerp uit, als levendigheid van voorstelling. Hoewel de meeste retabels uit die tijd gepolychromeerd waren, is dat hier niet het geval. De reden hiervoor is niet duidelijk, maar de blank houten figuren komen misschien daardoor extra goed tot hun recht.

Altaar 'Maria van de zeven smarten'

Eén van de andere altaren in de kerk is het altaar 'Maria van de zeven smarten', dat de zeven smartelijke momenten in het leven van Maria als moeder van Jezus vertelt. Het retabel is gemaakt door Hendrik Douverman, de beroemdste zestiende-eeuwse altaarbouwer (Afb. 5). Zijn werk werd al gekenmerkt door de opkomende renaissance. De verschillende scènes in het altaar zijn meer van elkaar onderscheiden dan de scènes in het hoogaltaar. Ook hier zijn het vrije sculpturen die in het grote geheel van het retabel gesneden zijn. Dit altaar was ontworpen als een onbeschilderd werkstuk. Douverman benutte de structuur van het hout om de uitdrukking van personages te versterken waardoor polychromie niet noodzakelijk was. In de voet van dit altaar zien we de boom van Jesse, die met zijn ranken helemaal tot bovenin het retabel klimt. Onderin de boom zien we David met de harp. Deze figuur is een icoon geworden doordat het gebruikt is als beeldmerk op de platenhoezen van klassieke muziek.

Hemelvaartluik

Er valt nog wel het nodige te vertellen over de andere altaren, beelden en schilderijen in deze kerk, maar dat gaat het doel van deze bijdrage voorbij. Als afsluiting van dit exposé wil ik een voorbeeld geven hoever de middeleeuwse geestelijkheid soms ging, in haar wens om het evangelie begrijpelijk te maken voor eenvoudige, ongeletterde gelovigen. Zo heeft de Nicolaikerkerk een zogenaamd Hemelvaartsgat in het dak, een luik in het middenschip met een takelinstallatie. Tijdens Hemelvaart werd een speciaal beeld, de 90 cm hoge Hemelvaart Christus, gevuld met rozenblaadjes naar de hemel gehesen. Terwijl het beeld omhoog 'zweefde', verspreidden de rozenblaadjes zich over de gemeente. Volgens Guido de Werd zou Maarten Luther aanvankelijk vooral tegen dit soort theater hebben gefulmineerd. Als terzijde wil ik wel opmerken dat de bekende 95 stellingen van Luther tegen misstanden in de Rooms Katholieke kerk, betrekking hebben op diepgaande theologische inzichten. Deze stellingname was een

Ledenbijeenkomst weekend van 4-5 juni 2011

Schloss Anholt in Isselburg en de Nicolaikerk in Kalkar

Afb. 4 Detail van het Hoogaltaar, De Voetwassing. Meister Arnt

Afb. 5 Detail van het Sieben-Schmerzen altaar, Opdracht in de tempel. Meister Henrik Douverman. Foto's afb. 3-5 door Michael Jeiter, ontleend aan 'Guido de Wert. St. Nicolai Kirche Kalkar'

eerste aankondiging van grote veranderingen die uiteindelijk geleid hebben tot de Reformatie. In de Nederlanden gevolgd door de eerder al genoemde Beeldenstorm, die in onze contreien heeft geleid tot een complete opschoning van kerkinterieurs. In dit kader wil ik er nog op wijzen dat Kalkar (evenals de hele omgeving) tijdens de Reformatie een toevluchtsoord was voor Rooms Katholieke gelovigen uit de Nederlanden. Een bekend voorbeeld is de laatste Rooms Katholieke burgemeester van Amsterdam, Cornelis Bram Brouwer, die zijn functie moest neerleggen omdat hij niet wilde overgaan tot het nieuwe geloof. Bij zijn vertrek uit Amsterdam nam hij een kostbare Monstrans uit de Oude Kerk mee en schonk deze aan de Nicolaikerk. Brouwer is met zijn familie afgebeeld op een epitaaf in de kerk.

Afsluiting en dank

Met de rondleiding door de Nicolaikerk, sluiten we zondag om kwart over één het officiële gedeelte van de ledenbijeenkomst af. Op het sfeervolle, middeleeuwse marktplein van Kalkar genieten we van koffie, Duitse taart of een uitsmijter. We praten nog wat na en doezelen even in de nog steeds uitbundige zonneschijn. Tegen de klok van drieën stappen ook de laatsten van onze groep in de auto om huiswaarts te gaan.

Rest mij nog om te verwijzen naar het begin van deze bijdrage waarin ik stel dat de fraaie locaties, rijke historie en het uitzonderlijk mooie weer bijna garant staan voor succes. Maar dat alleen op voorwaarde van een goede organisatie en een inspirerend programma. Ook aan deze laatste twee voorwaarden blijkt ruimschoots te zijn voldaan. Het predicaat 'zeer geslaagd' is absoluut verdiend.

Graag wil ik hier dan ook nog bijzondere dank uitspreken naar Jan Beekhuizen en Paul Maas, die deze twee dagen voor onze Nederlandse TinVereniging hebben georganiseerd.

Nederlandse TinVereniging in de Duitse pers

De recente ledenvergadering van de Nederlandse TinVereniging in Anholt – Isselburg heeft in de Duitse pers al weken voor de werkelijke datum zijn schaduw vooruit geworpen. In maar liefst zeven artikelen in regionale bladen werd vooral aandacht besteed aan het programmaonderdeel dat wij in Nederland Tussen Kunst & Kitsch noemen. Hierbij werden de krantenlezers uitgenodigd op zaterdag 4 juni 2011 met hun tinnen goed naar de

Wasserburg te komen om dit door Jan Beekhuizen als 'Zinnpabst' te laten beoordelen. Voor de goede orde: dit gebeurde op initiatief van De heer Duco van Krugten, directeur van museum Wasserburg Anholt. De leden van onze vereniging zaten op dat moment in hun theepauze aan het Duitse appelgebak, terwijl hun voorzitter in zijn beste Duits de rij van meer dan zestig nieuwsgierigen te woord stond. De kranten stonden er vol van.

Entzückt von den Kannen

Zinn-Papst Jan Beekhuizen leitet Workshop für Experten im Schloss Anholt. Privatleute können Zinn bewerten lassen

Elisabeth Hanf

Anholt. Jan Beekhuizen gilt europaweit als der Zinn-Papst. Als Vorsitzender der „Niederlands Tin Vereniging“ besuchte der Amsterdamer mit Paul Maas, Sekretär dieser Vereinigung, Schloss Anholt, um hier einen ganz besonderen Tag zu planen. Im Rahmen einer Tagung der Zinnvereinigung, die 100 Mitglieder zählt, wollen sich die Teilnehmer nicht nur Vorträge von Jan Beekhuizen und Drs. Duco van Krugten anhören, sondern sich in einem Workshop selbst daran versuchen, das Alter von Zinngegenständen zu bestimmen. Unter höchst fachkundiger Anleitung.

In den Niederlanden wurden in den vergangenen Jahrhunderten weniger Zinngegenstände hergestellt als in Deutschland. Vielleicht ein Grund dafür, dass im Nachbarland die Liebe zum „Silber des armen Mannes“ besonders groß ist. „Es gibt Mitglieder in unserem Verein, die sich nur für Bodenfunde aus dem 14. und 15. Jahrhundert interessieren, andere sammeln nur Jugendstil und Art Deco, andere nur Zinn aus Frankreich“, erläutert Beekhuizen, der nicht nur drei Bücher über Zinn geschrieben, sondern auch an bedeutenden Standardwerken mitgearbeitet hat.

Duco van Krugten hat für seine Besucher Gegenstände aus dem fürstlichen Besitz hervorgeholt. Als er zudem zwei

Der Zinn-Experte Jan van Beekhuizen (von links) mit Duco van Krugten und Paul Maas.

Foto: Konrad Flintrop

Abendmahl-Kannen eines Freundes auf den Tisch stellte, strahlten die Augen des Zinnpapstes: „Louis XVI., nicht gepunzt, was aber üblich war, denn so sparte man die Steuer und verkaufte die Kannen an die Kirche, die ungepunzt billiger waren.“ Besonders die Verzierung der Kannen mit Girlanden hält der Fachmann für „sehr selten“. „Empire!“, schwärmt er, während van Krugten weiß, dass die Gefäße ihren Ursprung in Dresden

haben. Ein Zinnteller aus dem fürstlichen Besitz wurde laut Punze nach 1756 hergestellt, in Münster, wie Beekhuizen blitzschnell erkannte. Dafür, dass die Gesellschaft am 4. Juni im Schloss tagen darf, erbringen die Experten eine Gegenleistung. Von 15 bis 16 Uhr können Interessierte ins Schloss kommen, um ihre Zinngegenstände schätzen, e ihr Alter bestimmen zu lassen. Und noch ein Geschenk macht die niederländische

Vereinigung dem Fürsten. Es gibt nicht nur ein Silber- und Waffenverzeichnis im Archiv des Schlosses, sondern auch ein Dokument aus dem Jahr 1580, in dem etwa 100 Zinnteile aufgelistet sind, Geschirr, Teller, Maßkrüge und Kannen. Allerdings ist die Inventarliste beschädigt und nur bedingt lesbar. Sie soll in Amsterdam restauriert werden. Denn auch für die Experten birgt sie wichtige Informationen darüber, was in jenem Jahrhundert im

Besitz des Adelsgeschlechts war.

Der Kontakt zwischen Beekhuizen und van Krugten entstand übrigens durch die niederländische Fernsehsendung „Tussen Kunst en Kitsch“, die bereits zweimal im Schloss Anholt stattfand. Damals war Jan Beekhuizen bereits als Experte dabei.

Wer sein Zinn beurteilen zu lassen möchte, der sollte sich im Schlossmuseum für einen Termin am 4. Juni anmelden.

Fürstlicher Zinn unter der Lupe

Niederländischer „Zinn-Papst“ begutachtet Sammlung im Anholter Museum / Workshop auf der Wasserburg

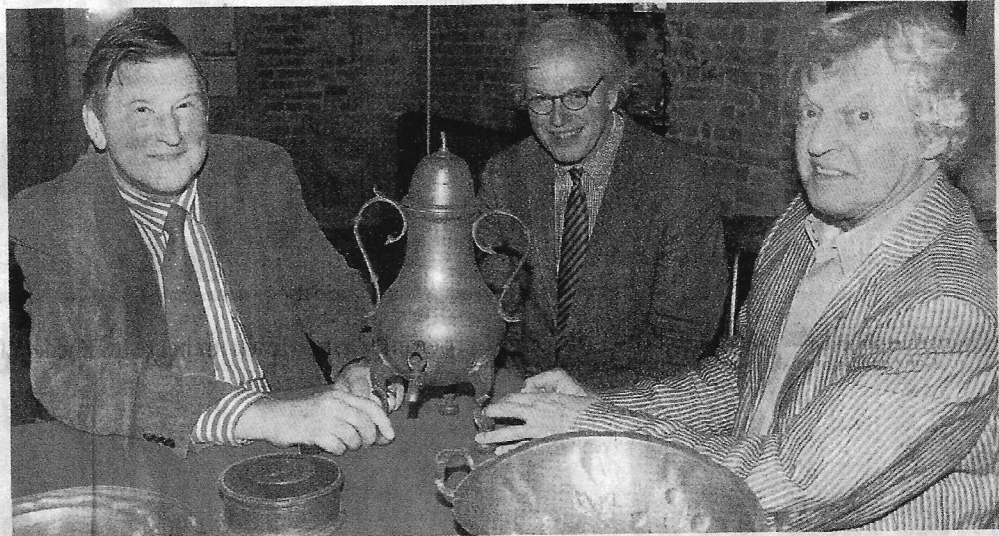
Von Ellen Schlütter

ISSELBURG-ANHOLT. Als Museumsleiter Dr. Duco van Krugten den gezackten Zinn-Teller aus der Vitrine nimmt, zückt Jan Beekhuizen sofort seine Lupe. Der „Zinn-Papst“, wie van Krugten den europaweit gefragten Experten für das historische Material nennt, sieht sich die kunstvoll verzierte Platte von beiden Seiten an, hält sie ins Licht und entdeckt schließlich, was er sucht: Den kleinen Stempel, der Aufschluss darüber gibt, woher das antike Stück stammt.

Jan Beekhuizen ist Vorsitzender der Holländischen Zinn-Vereinigung. Gemeinsam mit deren Sekretär Paul Maas kam er jetzt ins Anholter Museum, um die dortige Zinn-Sammlung im wahren Sinne des Wortes unter die Lupe zu nehmen. Und das nicht allein aus persönlichem Interesse: Im Juni findet auf der Wasserburg ein Zinn-Workshop statt, bei dem es um das Zinn aus dem Museum gehen wird.

Inventarliste von 1580

Die kaum Fingerabdruckgroßen Stempel, von der Fachwelt „Punzen“ genannt, geben dabei Auskunft darüber, wie alt ein Zinn-Gegenstand ist und in welchem Ort er gefertigt wurde. Bei dem Besuch in Anholt untersuchten die Fachmänner Teller, Dosen oder zinnerne Kaffeekannen, die sogenannte „Dröppelminna“. Was eine lesbare Punze trägt, kommt für den Workshop in Frage und wurde fotografieren.

Im Keller des Museums im Schloss Anholt nahmen Zinn-Experte Jan Beekhuizen (v.li.), Museumsleiter Dr. Duco van Krugten und Sammler Paul Maas Gegenstände aus der Anholter Zinn-Sammlung in Augenschein. Foto: Ellen Schlütter

tografiert. Denn im Juni sollen die Zinn-Sammler, die zum Workshop nach Anholt kommen, selbst versuchen, das Zinn einzuordnen. „Es ist ein Wettkampf“, sagt Beekhuizen lachend. „Mal gucken, wer etwas rausfinden

kann.“ Das ist nicht leicht: Über 10 000 Punzen gibt es in Deutschland, 3000 in den Niederlanden. Beekhuizen selbst beschäftigt sich seit 45 Jahren mit Zinn, hat bereits drei Bücher zu dem Thema geschrieben. Er kennt viele

Symbole auswendig: Ist ein Teller etwa mit einem kleinen Gesicht „gepunzt“, so stammt er mit großer Wahrscheinlichkeit aus Münster, erklärt Beekhuizen.

In Anholt ist vor allem Küchengeschirr zu sehen. „Es sind Dinge, die erst benutzt wurden und später zur Dekoration dienten“, sagt van Krugten. Sie alle stammen aus dem 18. oder 19. Jahrhundert. Bei den Museumsbesuchern finde die Zinn-Sammlung meist wenig Beachtung, erzählt van Krugten. Das Lieblingsstück des Museumsleiters ist der gezackte Zierteller. Zwei Punzen entdeckt Beekhuizen darauf, eine mit einem hal-

ben Adler: „Es ist gut möglich, dass dieser Teller in Nürnberg hergestellt wurde“, sagt er. „Aber das muss ich noch nachprüfen.“

Das wertvollste Stück der Zinn-Sammlung ist jedoch aus Papier: Eine Inventarliste aller Zinngegenstände im Fürsten-Besitz von 1580. „Ein solches Dokument ist wirklich sehr selten“, betont Beekhuizen. „So etwas findet man fast nicht mehr.“ Van Krugten nickt zustimmend: „Es zeigt, welchen großen Stellenwert Zinn im 16. Jahrhundert hatte.“ Mit den Jahren ist es immer schlechter lesbar – deshalb will der Verein nun die Restauration der Liste übernehmen.

Erfahren, was die Erbstücke wert sind

Wenn am Samstag, 4. Juni, der Workshop für die Mitglieder des holländischen Zinn-Vereins auf Schloss Anholt stattfindet, können sich auch interessierte Bürger den Termin vormerken. Von 15 bis 16 Uhr können sie mit ihren Zinn-Gegenständen im Mu-

seum vorbeikommen. Zinn-Experte Jan Beekhuizen, der auch für die niederländische Fernsehsendung „Zwischen Kunst und Kitsch“ Antiquitäten einschätzt, wird das Zinn auf Alter und Herkunft prüfen – und schätzen, was der Gegenstand wert ist.

Bocholter-Borkener Volksblatt 29 april 2011

Erfahren, was die Zinn-Teller wert sind

ISSELBURG-ANHOLT (es). Ob die alten, gerabten Platten oder Dosen aus Zinn, die im Wohnzimmereschränk liegen, heute etwas wert sind? Eine Antwort darauf können Interessierte am kommenden Samstag, 4. Juni, bekommen. Für einen Workshop kommen die Mitglieder des holländischen Zinn-Vereins in das Museum Schloss Anholt – unter ihnen ist auch der „Zinn-Papst“ Jan Beekhuizen, wie Museumsleiter Dr. Duco van Krugten ihn nennt.

Der kennt sich mit den Stempeln aus, die auf zin-

„Zinn-Papst“ Jan Beekhuizen kommt nach Anholt. Foto: es

nernen Tellern, Kannen oder Dosen zu finden sind. Die kaum Fingerabdruckgro-

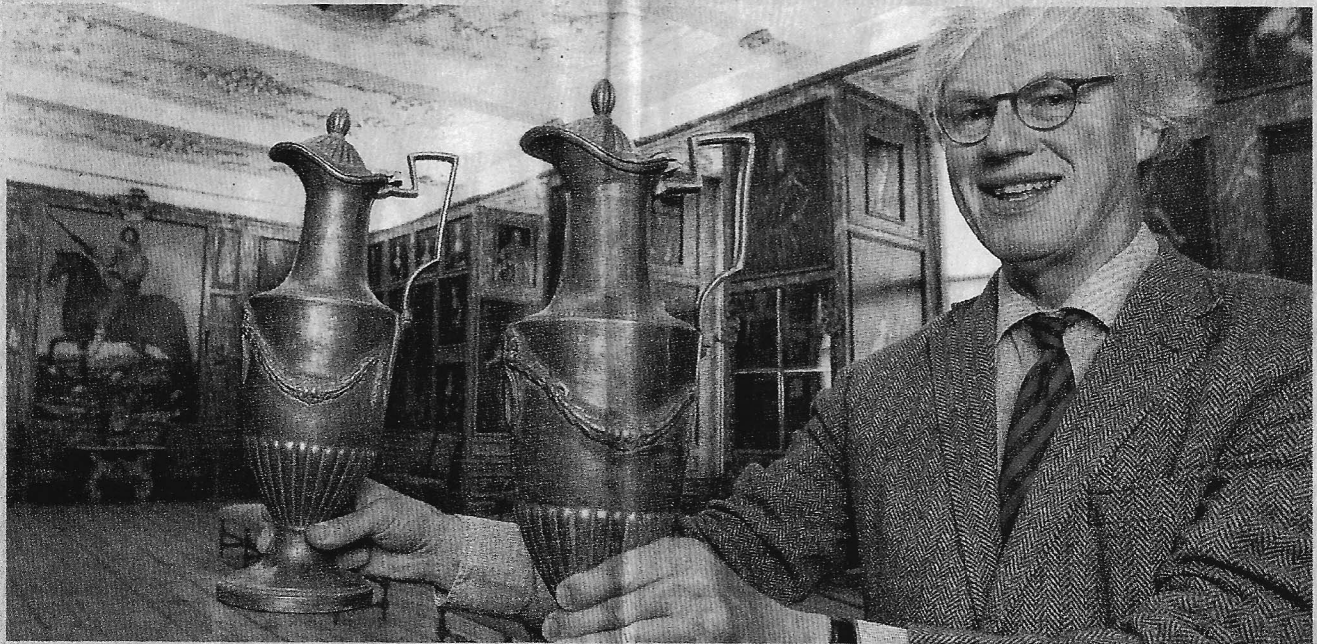
ßen Abdrücke, von der Fachwelt „Punzen“ genannt, geben Auskunft darüber, wie alt ein Zinn-Gegenstand ist und in welchem Ort er gefertigt wurde.

Von 15 bis 16 Uhr können Bürger am Samstag mit ihren Zinn-Gegenständen im Anholter Museum vorbeikommen. Experte Jan Beekhuizen, der auch für die niederländische Fernsehsendung „Zwischen Kunst und Kitsch“ Antiquitäten einschätzt, wird das Zinn auf Alter und Herkunft prüfen – und schätzen, was der Gegenstand wert ist.

Bocholter-Borkener Volksblatt 1 juni 2011

Nederlandse TinVereniging in de Duitse pers

Den Zinn des Lebens schätzen lassen

Wer kennt sie nicht - die standhaften Zinnsoldaten, die anno dazumal den Aufschwung der Zinnfiguren-Industrie vor allem in Nürnberg und Fürth beflügelten? Aber auch Kännchen, Schüsseln, Bierkrüge,

Teller, Vasen oder Tabakdosen sind aus dem silberweiß glänzenden, weichen Schwermetall. Alte Zinngerätschaften sind wertvoll, weil selten. Privatpersonen, die genauer wissen möchten, was ihre Zinnsachen eigent-

lich wert sind, können die Teile von Experten taxieren lassen: am Samstag, 4. Juni, von 14 bis 15 Uhr im Museum von Schloss Anholt. Dort hält die „Nederlandse Tin Vereniging“ ihr Kolloquium ab. 30 Zinn-Fachleute

nächtigen bei Brune. Das Museum selbst beherbergt rund 100 kostbare Zinn-Gegenstände. Unser Foto zeigt Museumsleiter Drs. Duco van Krugten im Rittersaal mit zwei Weihwasserkannen. nk/Foto: Kruck

NRZ 1 juni 2011

Zinn-Experten prüfen unter Zinnen

Auf der **Wasserburg Anholt** kommen am Samstag niederländische Experten zusammen, die die Zinn-Sammlung der **Fürstenfamilie** begutachten. Auch Bürger können ihnen Gegenstände aus Zinn vorlegen, um eine **Einschätzung der Fachleute** zu bekommen.

VON MARKUS BALSER

ANHOLT Im Museum von Schloss Anholt spielt sie eigentlich nur eine Nebenrolle. Am Samstag jedoch steht die Zinn-Sammlung der Fürstenfamilie zu Salm-Salm im Mittelpunkt. Etwa 60 Fachleute kommen ihretwegen nach Anholt. Auf der Wasserburg hält dann nämlich die niederländische Zinn-Vereinigung ihre Jahrestagung ab.

Ihr Vorsitzender ist Jan Beekhuizen. „Ein regelrechter Zinn-Papst“, sagt Museumsleiter Duco van Krugten. Er hatte den Experten bei den niederländischen Fernsehsendungen „Zwischen Kunst und Kitsch“ kennen gelernt, die bislang schon zweimal auf der Wasserburg zu Gast war. Von der Idee, einmal die Zinn-Sammlung der Fürstenfamilie unter die Lupe zu nehmen, war Beekhuizen schnell zu begeistern.

Fast so wertvoll wie Silber

Am Samstag kommt er zwar ohne Kamera, dafür aber mit vielen weiteren Fachleuten im Gefolge, die sich die rund 100 noch existieren-

Der Vorsitzende der Zinn-Vereinigung Jan Beekhuizen betrachtet Stücke aus der **Anholter Sammlung**. RP-FOTO: A. BREUER

den Stücke, die hauptsächlich aus der Zeit zwischen dem 17. und 19. Jahrhundert stammen, im Rahmen eines Workshops genauer ansehen, einschätzen und datieren wollen. Einen Service, den sie im Anschluss auch interessierten Bürgern (siehe

Info) anbieten. „Bei den Stücken aus der Salm'schen Sammlung handelt es sich meist um Teller, Becher, Kannen und Krüge. Auch eine Weihwasserkanne ist dabei“, erklärt Duco van Krugten. Der Wert dieser früheren Gebrauchsgegen-

stände dürfte nicht unbedeutend sein. „Zinn war früher fast genau so wertvoll wie Silber“, weiß der Museumsleiter.

Besonders stolz ist van Krugten auf eine Inventarliste aller Zinn-Gegenstände, die vor kurzem in den

INFO

Termin

Wer Gegenstände aus Zinn besitzt und sie von den Experten schätzen lassen will, hat dazu am **Samstag** Gelegenheit.

Von **15 bis 16 Uhr** stehen die Fachleute Interessenten im **Rittersaal** der Burg dafür zur Verfügung.

fürstlichen Archiven gefunden wurde. Sie stammt aus dem Jahr 1580 und gibt nicht nur einen guten Einblick darüber, was für einen hohen Stellenwert Zinn früher hatte, sondern auch, wie damals im Schloss gelebt wurde. Leuchter, Weinkannen, Bierbecher, Salzfüßer, aber auch „Pisspotten“ sind hier aufgeführt.

Jan Beekhuizen war von der nicht mehr gut erhaltenen Liste so ange-tan, dass er das historische Dokument als Dankeschön für die Zusammenarbeit restaurieren ließ. Am Samstag soll die Inventarliste dann dem Museumsleiter übergeben werden.

Reinische Post 1 juni 2011

Experten prüfen Zinn-Schätze auf der Wasserburg Anholt

ANHOLT (modo) Zu einem exklusiven Zinnworkshop trafen sich jetzt die leidenschaftlichen Zinnsammler der „niederländischen Zinnvereinigung“ in der Wasserburg Anholt. Zweimal im Jahr kommen die rund 80 Vereinsmitglieder, denen auch zwei deutsche Antiquitätenliebhaber angehören, in historisch bedeutender Umgebung zusammen, um das „Silber des kleinen Mannes“ zu begutachten.

Der Vorsitzende der „Nederlands tin vereniging“, Jan Beekhuizen, der wohl bekannteste Experte auf diesem Gebiet, referierte in seinem Fachvortrag über das Alter und die Herkunft der Zinnsammlung im Museum der Wasserburg Anholt. Zur Freude des Anholter Museumsleiters Duco van Krugten erstellte Jan Beekhuizen eine Expertise der fürstlichen Zinnsammlung, die damit jetzt bewertet und katalogisiert ist.

Sammler- und Erbstücke

Und während sich die Teilnehmer des Workshops bei einer Tasse Tee auf den Vortrag des ehemaligen Leiters des Museum Kurhaus Kleve, Guido de Werd, einstimmen, beurteilte Zinnmeister Beekhuizen in einem Innenhof der Wasserburg die Schätze der versammelten Bürger. Sie waren einem Aufruf gefolgt und brachten ihre Sammler- und Erbstücke nicht ganz stilecht in Plastiktüten dem Experten zur Be-

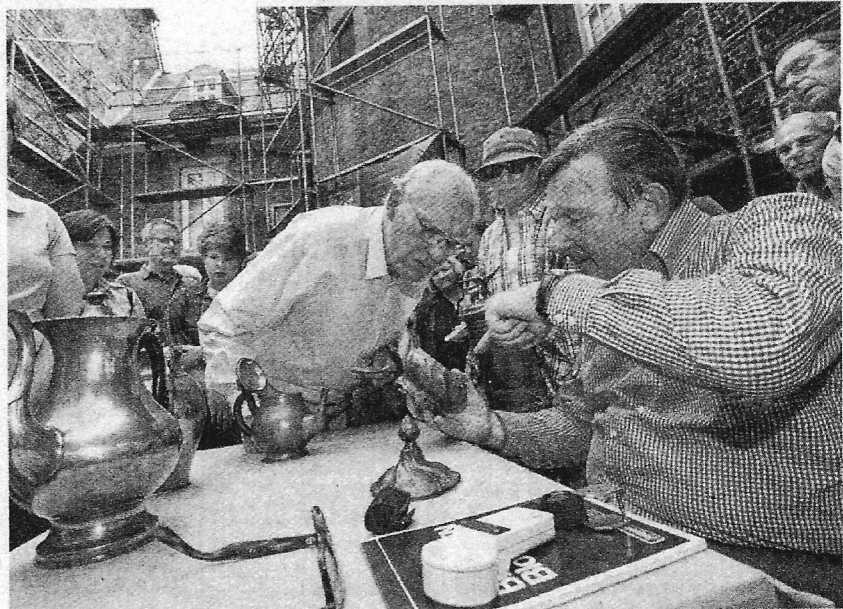
wertung. Zinnliebhaber aus Bocholt, Rhede und Wesel präsentierten zinnerne Hausgebrauchsgegenstände teilweise aus dem 18. und 19. Jahrhundert und hofften auf eine gute Werteinschätzung durch den Fachmann Beekhuizen.

So auch Michael Kallweit, der dieses Hobby mit seinem Vater teilt und seit seinem elften Lebensjahr Zinn sammelt.

Die von ihm vorgestellte Schleifkanne dient wohl nicht mehr ihrem ursprünglichen Zweck, um mit Bier

oder Wein seinen Einstand in die Handwerkerzunft zu geben, sondern thront dekorativ im Wohnzimmer des Sammlers.

Neben dem antiken Teller der Großtante aus Antwerpen und dem Zinnteller der Anholterin Monika Willing, die diesen 1956 als Fünfjährige im Sperrmüll der Wasserburg Anholt gefunden hatte, war das wertvollste (weil älteste Stück) ein Willkommenstrunkpokal der Handwerker Gilde aus dem Jahr 1636.

Wertvoll oder nicht? Das war für **Experten** und interessierte Laien die entscheidende Frage bei der **Zinn-Bewertung**.
RP-FOTO: KLAUS-DIETER STADE

Nederlandse TinVereniging in de Duitse pers

Zinn-Experten auf Schloss Anholt

Erbstücke mit ungeahntem Wert

Der Niederländer Jan Beekhuizen schätzte in Anholt das Alter und den Wert von Gegenständen aus Zinn

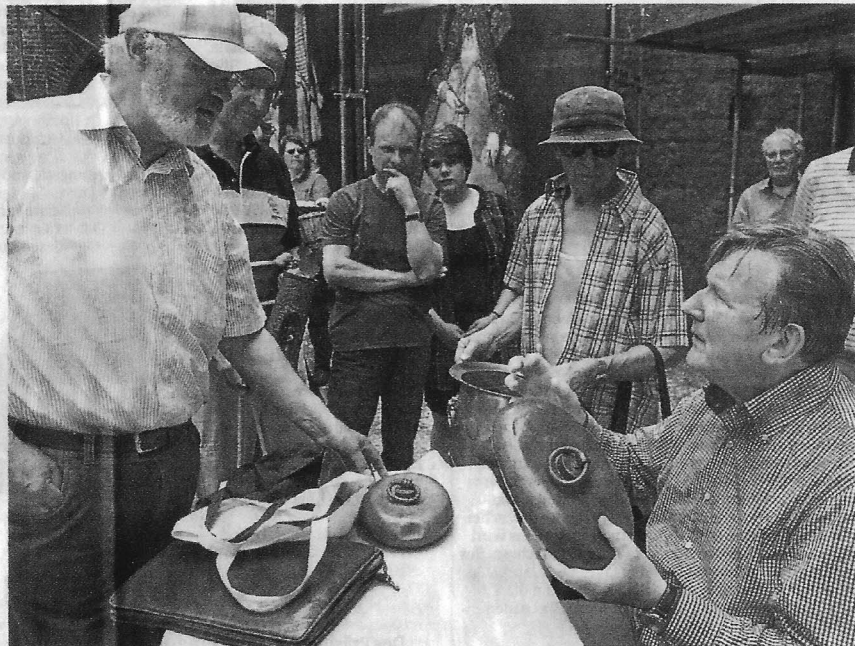
Von Beate Theyssen

ISSELBURG-ANHOLT. „Eine Gravierung ist sehr geduldig“, bemerkte Jan Beekhuizen mit einem vielsagenden Schmunzeln. Der prominente Niederländer leitete auf dem Wasserschloss Anholt einen Zinn-Workshop für die Mitglieder der „Nederlandse Tin Vereniging“ (NTV) und widmete sich anschließend der Begutachtung der bisher unentdeckten Schätze der Region.

Offensichtlich war ein solches Unterlängen längst überfällig, denn das Interesse der hiesigen Bevölkerung, die den Museumsinnenhof belagerte, war so groß wie das Qualitäts-Repertoire der mitgebrachten Exponate. Bei vielen langte es jedoch nur für ein mildes Lächeln mit der Bemerkung „Es tut mir leid, aber das ist eine Kopie“. Mit unzweifelhafter Kompetenz begutachtete der „Zinnpapst“, wie ihn Museumsleiter Dr. Duco van Krugten ehrfurchtsvoll bezeichnete, die mitgebrachten Gegenstände und untersuchte sie auf Charakteristika, die das Alter und den Wert definieren.

Eines der wesentlichen Merkmale ist die „Punze“, die Gravur, die sich meist an der Unterseite der mehr oder weniger seltenen Stücke befindet. Dabei handelt es sich um eine Kennzeichnung, die ein signifikantes Meisterzeichen und eine Stadtmarke zur sicheren Identifizierung enthält.

Von den erwartungsvollen Blicken der Eigenrümer beängigt, platzierte der Experte seine Lupe direkt über der vermeintlichen Signatur, um kurz darauf sein Urteil kund zu tun – welches nicht immer den Erwartungen der Zinnbesitzer entsprach. „Da ist Blei drin, das ist billig für den Gießler“, lautete nicht

Günter Holtmann (links) hatte zwei antike Wärmflaschen mit nach Anholt gebracht. Der größere Wärmespender ist etwa von 1850 und rund 150 Euro wert, schätzte Zinn-Experte Jan Beekhuizen (vorne).
Fotos: Beate Theyssen

selten die fachmännische Bewertung der mitgebrachten Gegenstände.

„Schätzchen“ im Keller

Meist jedoch lag der Schätzpreis des Zinnexperten über dem, was die ahnungslosen Hüter der oft ungeliebten Erbstücke vermuteten. „Wir wussten den Wert gar nicht zu schätzen“, freuten sich Mechthild und Willi Wiesmann aus Bocholt.

Sie hatten einen Korb voller Zinnschätzchen mitgebracht, die bisher im Keller verstaubten. Vor 20 Jahren hatten sie den Nachlass eines Onkels in ihren Besitz genommen, der so gar nicht

dem Geschmack des Ehepaares entsprach. „Meine Frau dekoriert zwar gerne, aber nicht mit so alten Sachen“, amüsierte sich Willi Wiesmann über die unerwartete Wertsteigerung der ungeliebten Staubfänger.

Das Sammelsurium an Einzelteilen soll nun einem Antiquitätenhändler angeboten werden, bis auf eine sogenannte „Prunkplatte“, deren Schönheit bisher unbeachtet geblieben war. „Nachdem wir wissen, wie viel der Teller wert ist, bekommt er einen Ehrenplatz“, versprach Mechthild Wiesmann.

Ebenso erging es einem

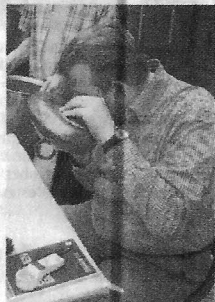
Ehepaar aus Rhede, das den halben Hausstand in Zinn mitgebracht hatte. Viele der antiken Teller, Schüsseln und Löffel hatten als Dekoration das Bauernhaus geschmückt und stammten aus der Ur-Ur-Ur-Großvaterzeit. An eine Veräußerung denkt das Ehepaar nicht: „Das bleibt weiter in Familienbesitz!“

Ein Glück für Günter Holtmann, dass nicht alle Antiquitäten der Erbfolge zugeführt werden, denn sonst könnte der passionierte Sammler seine „Wärmespender-Sammlung“ nicht vervollständigen. Zwei Exemplare hatte er zur

Schätzung vorgelegt. Eine wurde auf die Jahrhundertwende um 1800 datiert, die andere habe etwa ein halbes Jahrhundert später seinen Besitzer gewärmt. Erstanden hat sie der Bocholter auf europäischen Flohmärkten und seit der Pensionär über mehr Zeit verfügt auch durch die Recherche im Internet. Seine Ziele steckt der Wärmequellen-Forscher hoch, denn „Die Geschichte der Wärmespender ist noch nicht geschrieben“. Diese Lücke will Günter Holtmann schließen – die Aussagen von Experte Jan Beekhuizen haben dazu einen weiteren Baustein beigetragen.

Verbandsgründer

Jan Beekhuizen wurde 1945 im niederländischen Brabant geboren. Vom Vater, einem Antiquitätenhändler, erbe er die Leidenschaft für das Sammeln von Zinngegenständen, dem „Bürgersilber“. 1969 siedelte Jan Beekhuizen mit seinem Antiquariat in das bekannte Amsterdamer Antik-Viertel über. Er gründete die „Nederlandse Tin Vereniging“, einen Verband nicht-professioneller Zinnliebhaber, dessen Präsident er ist.

Der Niederländer Jan Beekhuizen untersuchte die Zinngegenstände genau.

Zinnfreunde recherchieren im Museum

ISSELBURG-ANHOLT (bt). Zwei „Pflichtveranstaltungen“ gibt es für die Mitglieder der „Nederlandse Tin Vereniging“: Ein Workshop in wechselnden, nicht nur niederländischen Museen in der ersten Jahreshälfte und eine Zusammenkunft der Zinnfreunde im Historischen Museum Amsterdam im November.

Durch gute Kontakte zu Museumsleiter Dr. Duco van Krugten kam das Wasserschloss Anholt in den Genuss des Besuches des nie-

derländischen „Zinnpapstes“. Jan Beekhuizen begutachtete einige Zeit vor der Zusammenkunft die ausgestellten Zinngegenstände der Burg, wählte zwölf Exponate aus und führte eine intensive Recherche durch (das BBV berichtete).

Die Aufgabe der Workshop-Teilnehmer bestand darin, sich anhand von mitgebrachter Literatur aus der Privatbibliothek Beekhuizens („Das Internet ist hier keine Hilfe, das steht nur in Büchern“, so Beekhuizen)

auf die Pfade des Meisters zu begeben und im besten Fall zum gleichen Forschungsergebnis zu gelangen.

Mit Spannung und Akribie machten sich die Hobby-Forscher auf die Entdeckungsreise in vergangene Jahrhunderte, die viele Rückschlüsse zuließ aber auch einige neue Fragen aufwarf. „Für das Museum ist das ein großer Gewinn“, freute sich Duco van Krugten über die gelungene Zusammenarbeit mit dem Zinnexperten.

Twee tininventarislijsten uit de zestiende eeuw nu gerestaureerd

Paul Maas, tekst
Atelier Polderman, fotografie

In het jaar 1580 werd in Schloss Anholt een inventarislijst gemaakt van alle tinnen voorwerpen die men op dat moment in het kasteel voorhanden had. Boedelinventarissen uit deze periode zijn zeldzaam. Een lijst waarop uitsluitend het tinbezit wordt beschreven is uitzonderlijk: het is echter uniek dat deze inventarislijst nog steeds bestaat. Op initiatief van de Nederlandse TinVereniging is deze lijst gerestaureerd.

Op 4 juni 2011 organiseerde de Nederlandse TinVereniging een ledenbijeenkomst in de Wasserburg Anholt in Isselburg, gelegen achter Arnhem net over de Duitse grens. Dit kasteel bevat momenteel een van de grootste kunstverzamelingen in particulier bezit met een heel bijzondere en omvangrijke schilderijencollectie¹. Het kasteel, dat al in 1169 werd vermeld, kwam in 1402 door vererving in het bezit van de familie Van Bronckhorst-Batenburg die de basis heeft gelegd voor de huidige schilderijenverzameling. Vanaf 1793 tot op heden is kasteel Anholt de residentie van het vorstenhuis Salm. De huidige bewoner, Fürst Carl Philippe zu Salm und zu Salm-Salm, heeft het grootste deel van het barokkasteel als museum laten inrichten.

Het museum bevat ook een bescheiden tincollectie, die tijdens de ledenbijeenkomst aanleiding was voor een workshop 'tinidentificatie'. Bij de selectie van de voorwerpen voor deze workshop bracht Dr. Duco van Krugten, directeur van het museum, het bestaan van een oude inventarislijst van het tinbezit in vroeger jaren ter sprake.

Deze lijst bleek te dateren uit de zestiende eeuw. Een respectabele leeftijd. Jammerlijk was de staat waarin deze zich bevond. Het verval had stevig ingezet. In 450 jaar hebben water en zuur, oxidatie, fotochemische en biologische aantasting alle tijd gehad hun sporen na te laten. Dit leidde tot gaten, papierkraak en desintegratie van het materiaal. De lijst verstofte onder je ogen!

Maar toch: het is wel een inventarislijst van tinnen voorwerpen en geen algemene boedelinventaris.

Afb.1. Gertrud van Bronckhorst-Batenburg, geboren Van Mylendonck heeft in 1580 eigenhandig de hier beschreven tininventarislijst opgemaakt. Zij werd in 1579 geschilderd door Simon Voeth, die rond 1560-1580 in Deventer werkzaam was. Foto Andreas Lechtape, ontleend aan Duco van Krugten 'Vorstelijke schilderijenverzameling van Anholt'.

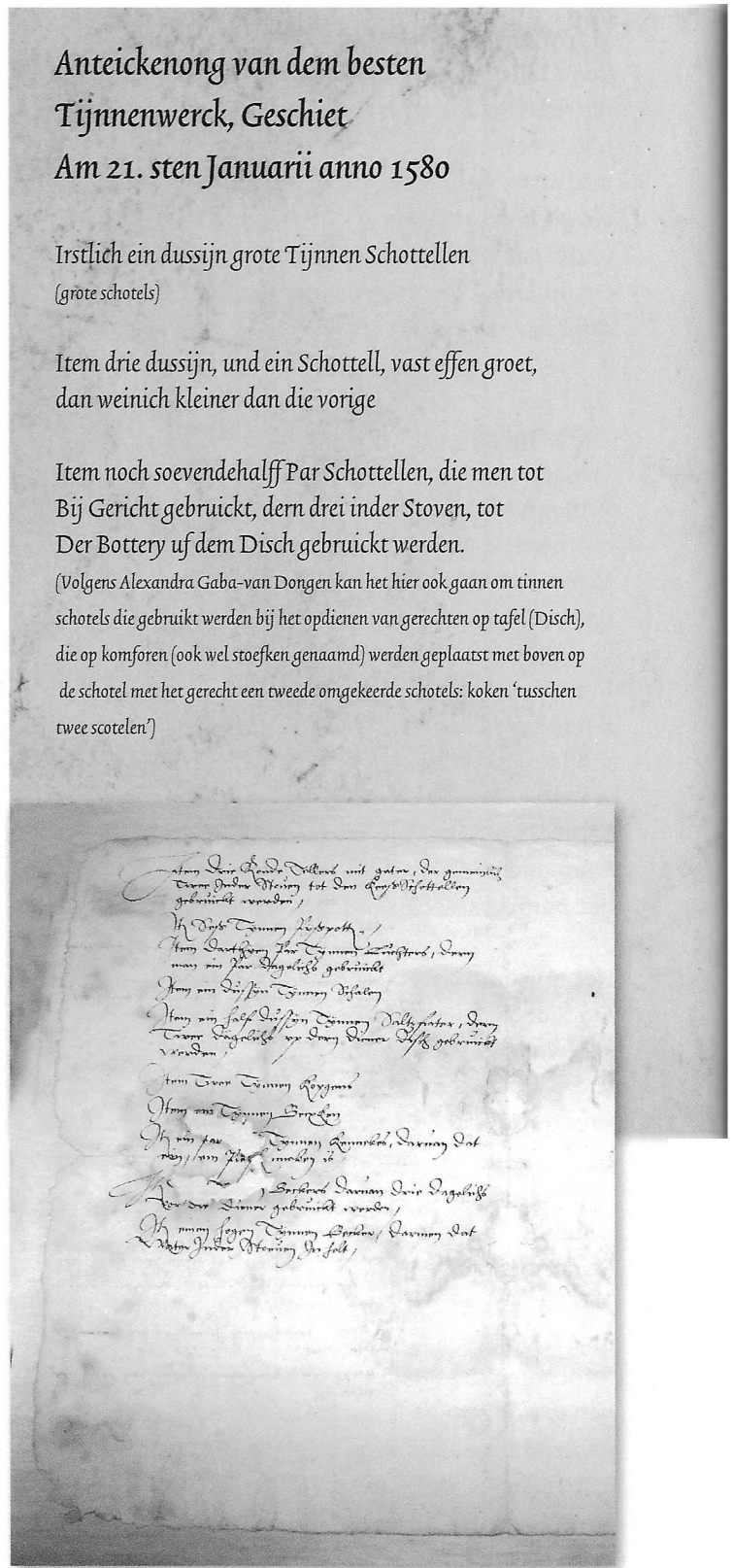
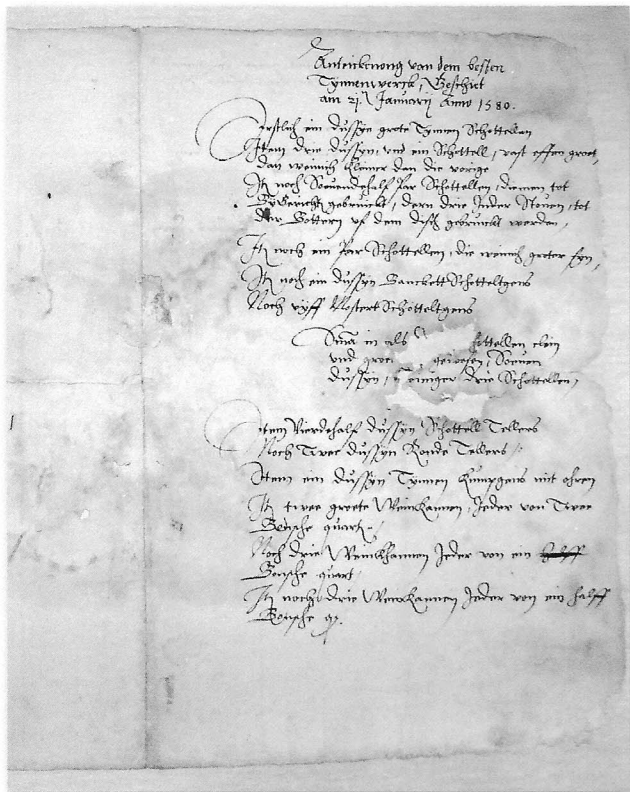
Deze opsomming was speciaal toegesneden naar het tingerei dat aan het einde van de zestiende eeuw in Schloss Anholt de moeite waard werd geacht om er een inventaris van te laten opmaken.

Wie woonden in deze tijd in Anholt? In de zeventiger jaren van de zestiende eeuw trouwde Jacob II van Bronckhorst met Gertrud van

Twée tininventarislijsten uit de zestiende eeuw nu gerestaureerd

Mylendonck (Afb. 1). Deze vrouw hield kennelijk van een kordate aanpak. Kort na haar huwelijk begint zij met de inventarisatie van al hun bezittingen. Haar eigenhandig opgemaakte en geschreven inventaris is bewaard gebleven. Deze draagt als opschrift: *'Anzeichnung wass die Wohlgeborne Fraw Gertrudt geborne Mijlendungh Fraw zu Anhaltt für Gerath und Hausrath uff jeder Kammer uff dem Hauss Anhaltt gefunden Im Jahr 76'*. Op basis van deze inventaris weten we bijvoorbeeld dat er zich in 1576 reeds twaalf schilderijen in dit kasteel bevonden. De twee echtelieden waren dus reeds toen als kunstverzamelaars actief.

Drie jaar nadat zij deze uitgebreide inventaris had gemaakt liet Gertrud een speciale lijst van alle zilveren voorwerpen maken. En in 1580 werd de lijst opgesteld van de tinnen voorwerpen: de tininventarislijst die nu nog als origineel bewaard is gebleven (Afb. 2a, 2b en 2c).

Afb. 2a en 2b. De tininventarislijst uit 1580, voor- en achterzijde voor de restauratie

Twée tininventarislijsten uit de zestiende eeuw nu gerestaureerd

Item noch ein Par Schottellen, die weinich groter sijn.

Item noch ein dussijn Banckett Schotteltgens

(banket schoteltjes, een klein formaat schotel voor het gebruik tijdens een feestmaal of bestemd voor bij- of nagerechten als brood of gebak)

Noch vijff Mostert Schotteltgens (klein formaat schotel, ook wel sauciertgens genoemd, voor het opdienen van sauzen en mosterd)

Summa in als [.....] Schottellen, klein und groet [.....] gewesen, soeven dussijn, [.....] weiniger drie Schottellen.

Item vierdehalf dussijn Schottell Tellers (teljoren)

Noch twee dussijn Ronde Tellers

Item ein dussijn Tijnnen Kumpgens mit Ohren (kommetjes met oren)

Item twee groete Weinkannen, Ieder von Twee Bonsche quart.

(grote wijnkannen van een bepaalde inhoudsmaat: 2 Bonsche quart)

Noch drei Weinkannen Ieder von ein Bonsche quart.

Item noch drein Weinkannen Ieder von ein halff Bonsche quart

Item Drei Ronde Tellers mit gater, (borden of teljoren met gaten in de rand om aan op te hangen) der gemeinlich

Twée Inder Stoven tot den kees Schottellen (kaasschotels) gebrueckt werden.

Item Sess Tijnnen Pijspotten. (pispotten of kamerpotten)

Item Darthijen Par Tijnnen Luchters, dern man ein Par Dagelicks gebrueckt (blakers, wandluchters of wandkandelaars voor dagelijks gebruik)

Item ein Dussijn Tijnnen Schalen (schalen of kommen)

Item ein halb Dussijn Tijnnen Saltzfater, (zoutvaten) dern Twee Dägelicks up dern Diener Tisch gebrueckt werden.

Item Twée Tijnnen kopgens (kopjes of kroezen)

Item ein Tijnnen Beccken (kom, wasbekken of onderschotel bij een lavabo)

Item ein par Tijnnen kennekens, (kannetjes) darvan dat ein Ein Piessskenneken (urinaal?) is.

Item [.....] Beckers (bekers) davan Drei Dagelicks vor die Diener Gebrueckt werden.

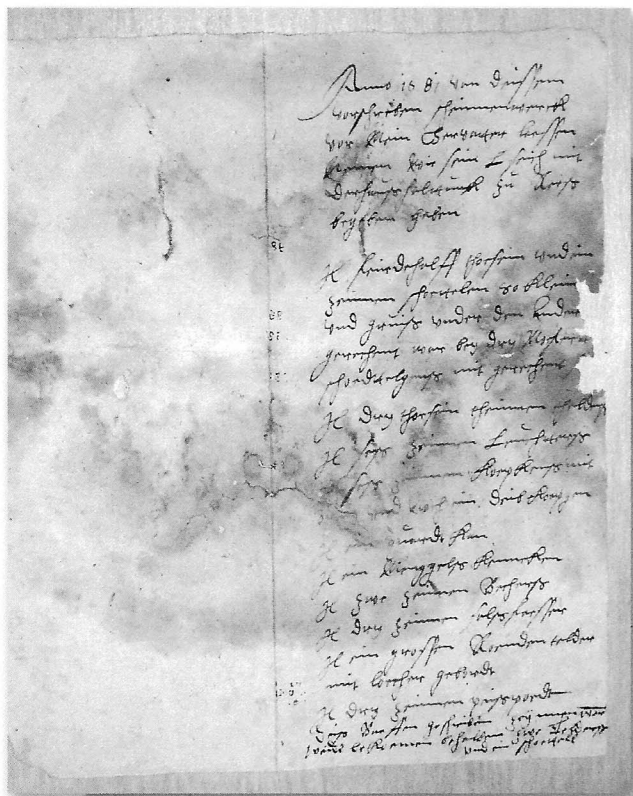
Item einen hogen Tijnnen Becker, darmen dat Water Inder Stoeven In helt

Afb. 2c Transcriptie van de tininventarislijst uit 1580 (de cursief afgedrukte toelichtingen zijn van de hand van Alexandra Gaba-van Dongen, conservator van Museum Boijmans-van Beuningen in Rotterdam)

Ondertussen was behalve het jonge echtpaar in Kasteel Anholt nog steeds de oude heer Diederick van Bronckhorst, de vader van Jacob II, woonachtig. Het is niet bekend of Gertrud enige aandrang heeft uitgeoefend op haar man, maar in 1581 vertrok haar schoonvader naar een andere behuizing in

het nabije plaatsje Rees. Hij kreeg bij zijn vertrek wat spullen mee, waaronder ook tinnen huisgerief. Gertrud kon niet nalaten ook hiervan zorgvuldig een lijstje te maken dat eveneens bewaard is gebleven (afbeeldingen 3a en 3b). Helaas in een deplorabele toestand.

Twée tininventarislijsten uit de zestiende eeuw nu gerestaureerd

Anno 1581 van deissen
vorschreiben theinnenwerck
vor Mein Hervater laessen
nemen wie sein L. seich mit
der haushalttunk zu Reess
begeben haben

Afb. 3a De tininventarislijst 1581 voor de restauratie

Item feirdehalff thoesein (dozijn) runden
zeinnen schoetelen (ronde tinnen schotels) so klein
und gruiss (groot) under den ander
gerechnet war bey dry Mostertt
schoedttelgens (mosterd schotel, klein formaat tinnen schotel, ook wel
sauciertgen genoemd) mit gerechnet

Item dry thoesein theinnen thelders (teljoren)

Item sess zeinnen Leuchtterss (kroonluchters of tafelkandelaars met
meerdere armen)
und sess zeinnen Koepkens mit gaet (kopje met gat of ophangoog?)
und noch ein deib Koepgen (diep kopje?)

Item ein quardt Kan (maatkan met de inhoud van een quart)

Item ein Meggelss kenneken (Mechels kannetje, vermoedelijk met een
Mechels merk)

Item zwe zeinnen Becherss (bekers)

Item dry zeinnen salsfaesser (zoutvaten)

Item ein grossen Roenden telder (groot rond bord)
mit loecher gebordt (met een ophanggat in de rand of wellicht een
uitdruipschaal, of vergiet?)

Item dry zeinnen piespoedt (pispot of kamerpot)

Diess Baeffen geschriben zeynnen werden
weder bekommen, behalden zwe Telderss
und ein schoetell

Afb. 3b Transcriptie van de tininventarislijst uit 1581 (de cursief afgedrukte toelichtingen zijn van de hand van Alexandra Gaba-van Dongen, conservator van Museum Boijmans-van Beuningen in Rotterdam)

Twee tininventarislijsten uit de zestiende eeuw nu gerestaureerd

Het bestaan van twee tininventarislijsten uit de zestiende eeuw is een uniek feit. Daarom heeft de Nederlandse TinVereniging aangeboden beide documenten te laten restaureren zodat ze nu de komende paar eeuwen weer moeiteloos kunnen doorstaan. Museum Anholt heeft dit aanbod in dank aanvaard.

Waarom zijn juist deze inventarissen ook voor ons zo interessant? Boedel beschrijvingen spelen al sinds de Romeinse tijd een rol in het rechtsverkeer. Door keizer Justinianus (527-565) werd het voorrecht van inventaris (beneficium inventarii) vastgesteld, waardoor erfgenamen het recht hebben om een inventaris van de nalatenschap op te laten maken voordat ze besluiten om deze te aanvaarden of te verwerpen. Daarnaast zijn er nog tal van andere redenen om een inventaris op te laten maken: de uitvoering van een testament, een onder curatele stelling, een huwelijk onder huwelijkse voorwaarden, een faillissement, een executoriale verkoop en als laatste maar niet onbelangrijkste de verdeling of het beheer van nalatenschappen waarbij minderjarigen (in het bijzonder wezen) tot de erfgenamen behoren. In Nederland zijn boedelinventarissen pas vanaf het einde van de Middeleeuwen bewaard gebleven². De zorg voor wezen werd vanaf toen in toenemende mate als een publieke taak gezien. In de steden werden behalve weeshuizen ook weeskamers opgericht, instellingen die toezicht hielden op de voogdij over wezen. Waar weeskamers ontbraken namen de lokale overheden deze taak steeds meer op zich. Om het toezicht te vergemakkelijken waren de voogden die de nalatenschap voor de wezen beheerden, doorgaans verplicht om daarvan een inventaris op te laten maken.

Boedelbeschrijvingen worden bewaard in de provinciale rijksarchieven en in de gemeentelijke archieven. Akten uit de periode vóór 1813 vinden we zowel in weeskamer archieven als in gerechtelijke en notariële archieven, maar ook in familie-, bedrijfs- en persoonsarchieven. In de Franse tijd werd overal in het land het notariaat ingevoerd en sindsdien is het

opmaken van een boedelinventaris een taak van de notaris.

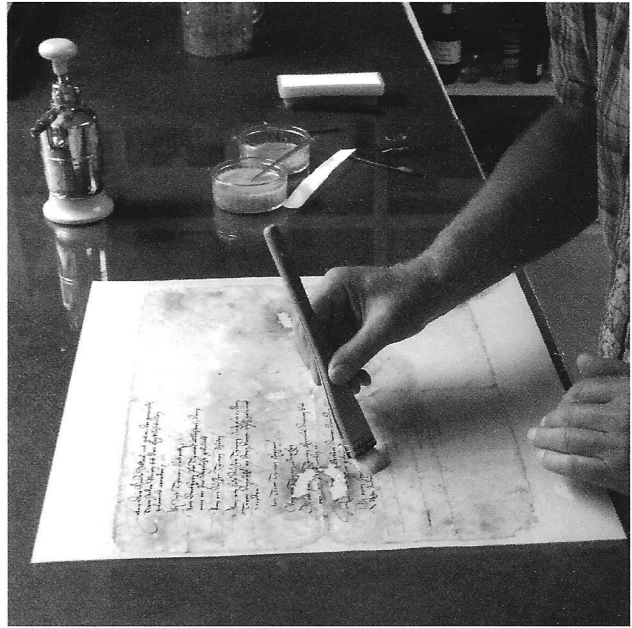
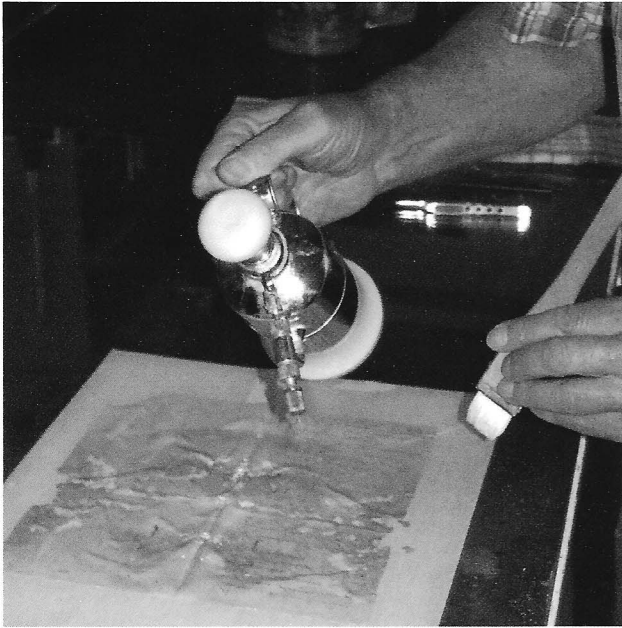
Op het eerste gezicht lijken alle boedelinventarissen op elkaar. Ze beginnen allemaal met een inleiding waarin de naam wordt vermeld van degene aan wie de boedel toebehoort, de reden van opmaak, de datum en meer van dergelijke gegevens. Vervolgens volgt een opsomming van de zaken die tot de boedel behoren. Dit uniforme kader biedt niettemin ruimte te over voor tal van kleine en soms ook grote variaties. Het ontbreken van onroerend goed in de inventaris wil bijvoorbeeld niet altijd zeggen dat het er ook niet was. Verder kunnen de goederen per vertrek of per materiaalsoort beschreven zijn, zoals Gertrud dat hier persoonlijk heeft gedaan.

Los van deze tininventarislijsten een paar opmerkingen over boedelinventarissen in het algemeen. Deze kunnen fungeren als rijke bron voor historisch onderzoek op veel terreinen. Wat men zich wel dient te realiseren is dat een inventaris inzicht geeft in het bezit of gebruik van goederen op een bepaald moment en niet in het verbruik van goederen over een bepaalde periode.

Een ander punt van aandacht is dat een inventaris werd opgemaakt om bijvoorbeeld een vermogen te beheren, om een erfenis te verdelen of om inzicht te krijgen in het vermogen van een debiteur. Het gaat eigenlijk altijd om zaken waarbij het niet zozeer om de goederen zelf draait, maar om de economische waarde van die goederen. Goederen die geen of nauwelijks economische waarde hadden komen we in boedelinventarissen doorgaans niet tegen. De inventarislijsten uit Anholt zijn veelzeggend over de waarde die men toen al toekende aan het bezit van tinnen objecten.

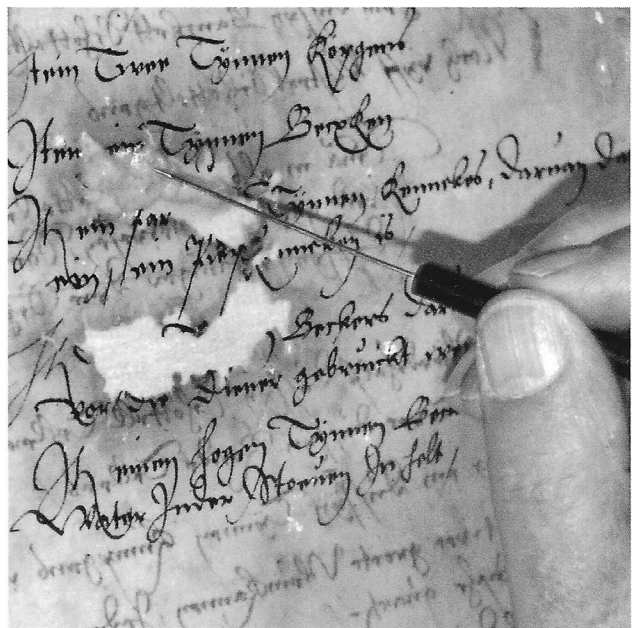
Wat waard werd geacht om te beschrijven verschilt overigens van plaats tot plaats, van tijd tot tijd en zelfs van inventaris tot inventaris. Familieruzies kunnen bijvoorbeeld best een reden zijn om iets gedetailleerder te inventariseren dan strikt noodzakelijk is. Zo is immers veel gezeur in de toekomst te voorkomen. Verder is en blijft het opstellen van een inventaris mensenwerk en de

Twee tininventarislijsten uit de zestiende eeuw nu gerestaureerd

ene opsteller is natuurlijk iets secuurder dan de ander. Een en ander heeft ertoe geleid dat men in boedelinventarissen geregeld constructies aantreft die voor de onderzoeker vaak moeilijk te interpreteren zijn. Posten als 'en nog enige boeken van weinig waarde'; 'enig aardewerk voor dagelijks gebruik' of 'rommeling' zijn duidelijk genoeg voor degene die min of meer bekend is met de fysieke boedel. En die bekendheid heeft de onderzoeker van nu natuurlijk niet. Iets soortgelijks zien we bij goederen die 'nagelvast' en dus één met het onroerend goed werden geacht.

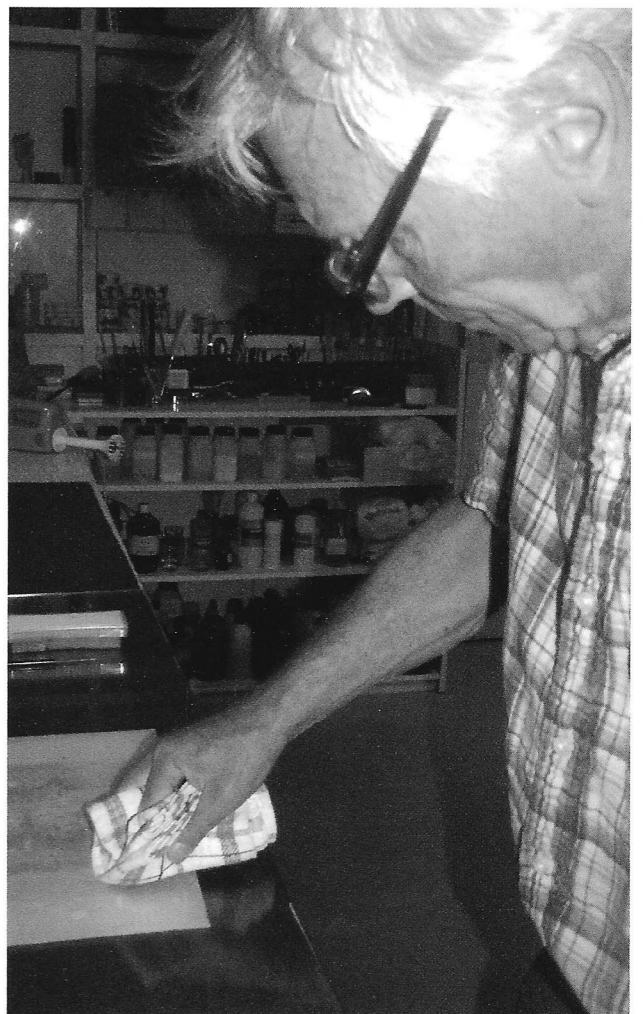
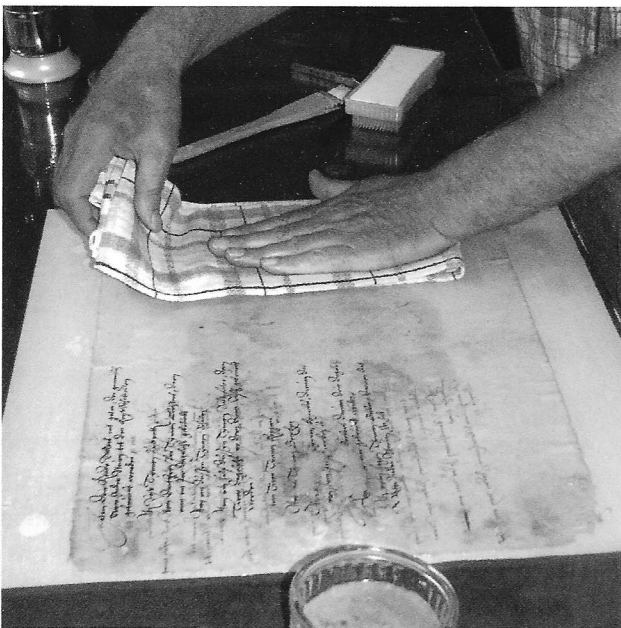
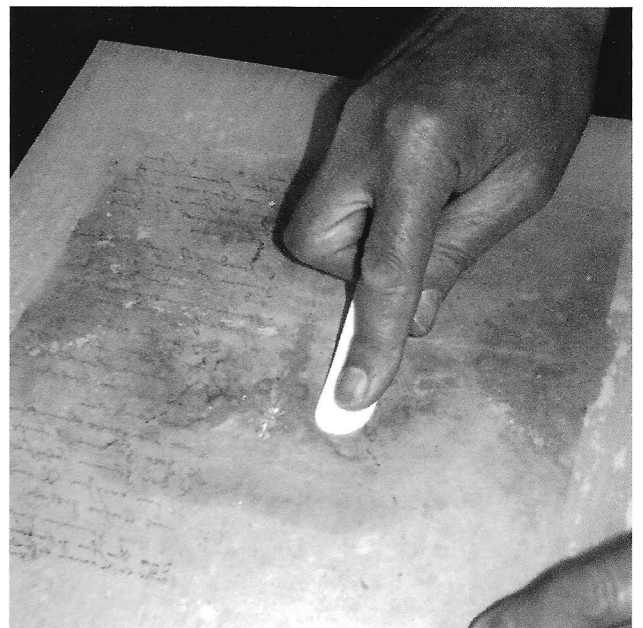
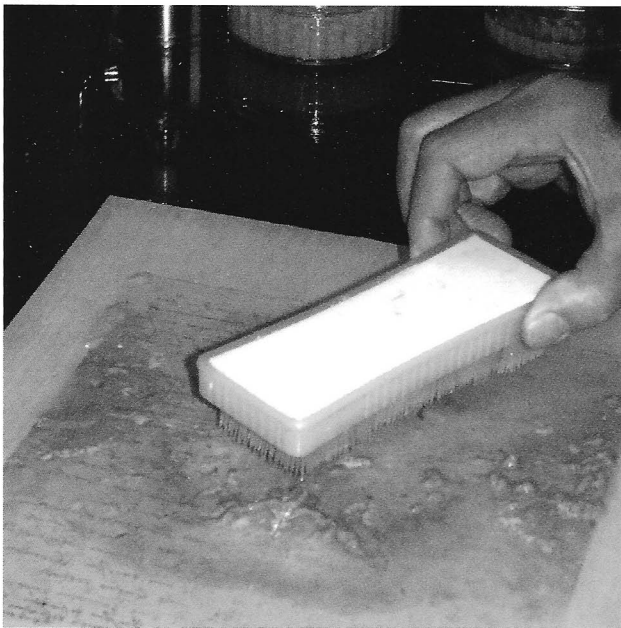
Terug naar de tinlijsten. Voor de geschiedschrijving zijn opsommingen altijd aardig: de eerder genoemde boedelinventarissen bij vererving of faillissement. Hierin worden slechts sporadisch tinnen voorwerpen genoemd. Een uitzondering hierop is de beschrijving van de winkelinventaris van een overleden tinnegieter³ of een enkele bewaard gebleven factuur aan grootafnemers van tinnegoed. Maar deze twee bijna 450 jaar oude inventarislijsten, alleen gewijd aan tinnen objecten uit dit kasteel, blijven een uitzonderlijke vondst, die een restauratie (afbeeldingen 4-10) meer dan waard is.

Literatuur

1. Krugten, Duco van: De schilderijenverzameling van Anholt, Museum Wasserburg Anholt (Isselburg, zonder jaartal)
2. Gegevens over boedelinventarissen ontleend aan het Meertens Instituut in Amsterdam
3. Dubbe, B.: Tin en tinnegieters in Nederland, De Tijdstroom (Lochem, 1978), pagina 242-243

Twee tininventarislijsten uit de zestiende eeuw nu gerestaureerd

Afb. 4-10

De restauratie in beeld: de verschillende fasen van het restauratieproces van de tininventarislijst uit 1580. Achtereenvolgens het bevochtigen van het document, opvullen van de gaten met papierpap van zestiende eeuwse papierresten, egaliseren en drogen. De restauratie werd uitgevoerd door Peter Poldervaart, hij was tot aan zijn pensionering hoofd van het Papierrestauratieatelier van het Rijksmuseum in Amsterdam.

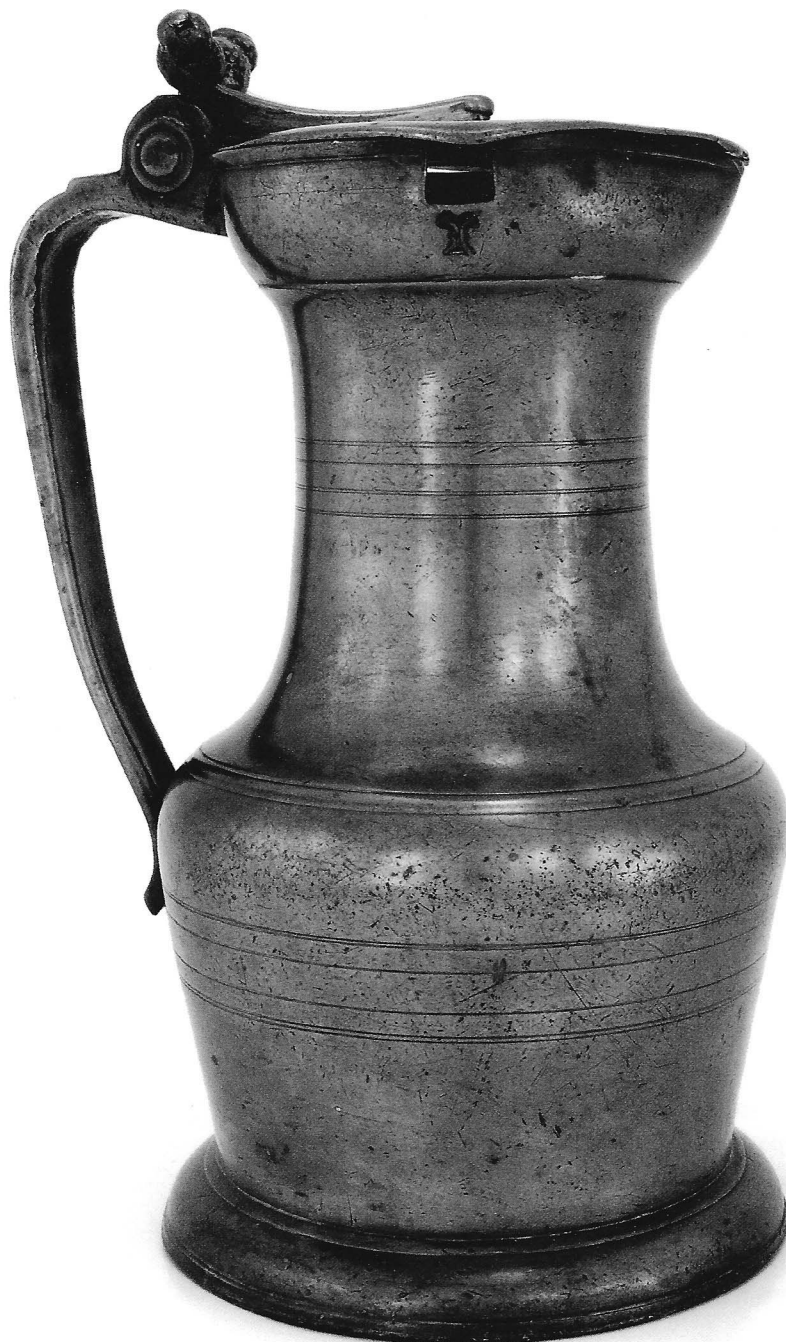
Gemerkt met een Franse slag (6)

Een overloper uit Nîmes

Paul Maas, tekst

Jan Beekhuizen, fotografie

Een kloeke achttiende eeuwse tinnen maatkan uit Nîmes met rechthoekige uitsparingen in de kraag: een reguliere overloopmaat of een product van maatwerk op verzoek?

Afb. 1. Maatkan uit Nîmes; eenkakig scharnier; duimrust 'deux glands de chêne', type 'épaule'; hoogte totaal: 23,7 cm; hoogte rand: 21,0 cm; doorsnede voetplint: 12,4 cm.

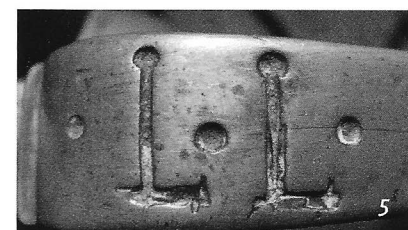
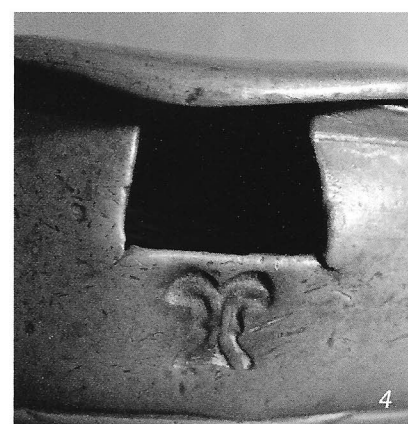
Gemerkt met een Franse slag (6) Een overloper uit Nîmes

Afb. 2. In de hals van de maatkan zijn tegenover elkaar twee rechthoekige uitsnijdingen aangebracht.

In Parijs werd onlangs een Franse maatkan geveild met twee happen uit de bovenrand. Recht tegenover elkaar blijken twee rechthoekige stukjes uit de hals te zijn weggeknipt (Afb. 1 en 2), waardoor een overloop wordt gevormd.

De kan is fraai gemerkt: op buitenzijde van het deksel staat een stadscontrolemerk in de vorm van een gekroonde C, de stadsnaam NISMES en het jaartal 1756 (Afb. 3). Naast het stadsmerk is een ijkmerk aangebracht in de vorm van een wat slordige uitgevallen Franse lelie. Dit zelfde ijkmerk vinden we twee keer terug op de hals van de kan, vlak onder de uitsnijdingen, waardoor een verdere uitdieping van deze inkepingen onmogelijk wordt (Afb. 4). Op de handgreep staan eigenaarsinitialen (Afb. 5). De kan is afkomstig uit de collectie van René Richard, de auteur van het standaardboek over tin in Zuid-Frankrijk.

Afb. 3. Op buitenzijde van het deksel een stadscontrolemerk in de vorm van een gekroonde C, de stadsnaam NISMES en het jaartal 1756; een ijkmerk in de vorm van een wat slordig vormgegeven lelie. Een gietersmerk ontbreekt.

Afb. 4. Een van de twee rechthoekige uitsnijdingen in de hals met vlak daaronder een ijkmerk, identiek aan dat op de buitenzijde van het deksel.

Afb. 5. Op de handgreep staan de eigenaarsinitialen, een dubbele L tussen drie punten: •L•L•

Gemerkt met een Franse slag (6)

Een overloper uit Nîmes

De vorm van deze kan is wijd verbreid in de hele Rhône vallei, van de Dauphiné tot in de Provence, en vertoont een sterke gelijkenis met sommige kannen uit Zwitserland. Niet helemaal onverwacht, want in de zestiende eeuw hebben zich in Nîmes en omgeving verschillende tinnegieters afkomstig uit het Zwitserse Wallis en Genève gevestigd. Gaandeweg hebben zij de vormgeving van de kannen in dit deel van Frankrijk bepaald. Vrijwel alle Zuid-Franse kannen lijken op elkaar.

Wellicht maakten de tinnegieters uit Nîmes in opdracht ook kannen voor de verkoop in gemeenten tot in de verre omgeving. Gemerkte kannen uit Pont-St-Esprit, Rocquemaure en zelfs het veel verder gelegen Beziers lijken vaak uit een zelfde mal te zijn geboren.

Maar geen van deze kannen is voorzien van inkepingen als bij de hier beschreven maat uit Nîmes. Tinnen inhoudsmaten werden soms als

Afb. 6. Rotterdamse maatkannen met elk twee uitsneden als overloop uit het Historisch Museum Rotterdam. Bovenste rij van links naar rechts, hoogte respectievelijk 23,5 cm (gemerkt I.V.P.H., voor Jan Pietersz. Van 't Hoff, 1609-1669), 20,0 en 18,5 cm. Onderste rij hoogte achtereenvolgens 7,5, 10,0 cm (gemerkt D.I.M., voor Dirck Jansz. Messchaert, geboren 1614) en 17,5 cm (eveneens gemerkt D.I.M.). Foto Wim Brusse, ontleend aan 'De Rotterdamsche tinnegieters' door Mr. W.G.D. Murray in Rotterdamsch Jaarboekje 1938.

Gemerkt met een Franse slag (6)

Een overloper uit Nîmes

Afb. 7 Keulse maten met elegante slanke uitsnede als overloop en meegegoten stadswapen uit het Kölnisches Stadtmuseum im Zeughaus. Van links naar rechts, hoogte respectievelijk 18 en 22 cm (gedateerd 1658) en 37 cm (gedateerd 1660). Foto Rheinisches Bildarchiv Köln, ontleend aan Walter Dexel: Das Hausgerät Mitteleuropas. Wesen und Wandel der Formen in zwei Jahrtausenden; Deutschland, Holland, Österreich, Schweiz.

overloopmaat en dus niet gepegeld gemaakt. Deze kan werd tot aan de rand gevuld en bevatte dan de gewenste maat. De Fransen noemden dat een 'messure rasé', zonder kop, afgestreken. Andere maatkannen waren wel voorzien van een pegel en werden gevuld tot de hiermee aangegeven hoogte. Soms ontstond er onenigheid over de vulhoogte. Wat was de juiste maat: juist onder, net boven op precies in het midden van de maatpegel? Bij gebruik van een overloopkan verkoop je nooit te veel! Je geeft de maximale maat, die ook meteen de minimummaat is.

Door het aanbrengen van de twee inkepingen in de kraag van deze kan werd de capaciteit verkleind van 1,265 naar 1,202 liter. Om welke redenen?

In de Languedoc hanteerde men in beginsel twee standaardmaten. De officiële 'pot de Toulouse' met

een inhoud van circa 1,90 liter en de praktijk meer gebruikelijke 'pot de Montpellier' van 1,20 liter. Maar ook deze laatste maat van Montpellier kende afwijkingen. In Nîmes hanteerde men een maat met de ruimhartiger inhoud van 1,265 liter. En dat is per eenheidsmaat altijd nog een slok meer!

Het uitknippen van hoekjes voor het ijken van vloeistofmaten is zeer ongebruikelijk. Niet alleen in Frankrijk. In Nederland bezit het Schielandhuis overloopkannen uit Rotterdam met maatgaten. Uit de bovenrand van de maatkan zijn stukjes weggeknipt, waarmee de maximale hoogte werd bepaald die een vloeistof in die kan kon bereiken zonder over te lopen (Afb. 6). In Rotterdam werd gewoonlijk gestempeld met jaarletters binnen een parelrand. Nu is het de vraag of de maten eerst in Rotterdam en later buiten de stad werden gebruikt, in een plaats waar een iets kleinere maat was; aldaar

Gemerkt met een Franse slag (6)

Een overloper uit Nîmes

werden de maten verder geijkt. Of andersom: eerst zijn ze buiten Rotterdam gebruikt en geijkt, en pas later naar Rotterdam verhuisd en aldaar verkleind. De eerste gedachte ligt meer voor de hand.

Bij bronzen stadskannen ziet men een enkele keer dat een inkeping in de hals de inhoud verkleinde. De zeventiende eeuwse bronzen kannen uit het Kölnisches Stadtmuseum im Zeughaus zijn hiervan een fraai voorbeeld (Afb. 7). Evenals de veel latere tinnen Eidgenössisches Mass uit Bern (Afb. 8).

De hier beschreven kan uit Nîmes is herijkt tot een maat die hoort bij Montpellier. Op bestelling van een wijnverkoper die ging verhuizen, vanuit Nîmes naar een plaats waar hij per eenheid minder wijn hoefde te leveren? De kan werd letterlijk verknijpt. Wat in Nîmes nog binnen de maat paste vloeide in Montpellier door de extra openingen weg. Je kunt deze kan dus een echte overloper noemen! In tweeërlei opzicht...

Met dank aan Ritzo Holtman voor diens informatie over de Rotterdamse maatkannen.

Afb. 8 Ook Bern kende de Eidgenössisches Mass, met een in dit geval wat spaarzaam uitgevallen overloop. Deze laat-achttiende eeuwse kan werd vervaardigd door Kaspar Michael Stadlin (1796-1881) en is 20 cm hoog.

Literatuur

- Beekhuizen, J.F.H.H.: Tin uit Europese landen, eigen beheer (Amsterdam, 1979), pagina 77
- Beekhuizen, Jan: Tin kan ook betaalbaar zijn; verkoopexpositie oktober 2000, eigen beheer (Amsterdam, 2000), pagina 84
- Dixel, Walter: Das Hausgerät Mitteleuropas. Wesen und Wandel der Formen in zwei Jahrtausenden; Deutschland, Holland, Österreich, Schweiz (2. Aulage), Klinkhardt & Biermann Verlag (Braunschweig-Berlin, 1973), pagina 224, afbeelding 338-341
- Dubbe, B.: Tin en tinnegieters in Nederland (tweede geheel herziene en uitgebreide druk), De Tijdstroom (Lochem, 1978), pagina 129, 131
- Keur van tin uit de havensteden Amsterdam, Antwerpen en Rotterdam, Museum Willet-Holthuysen, Provinciaal Museum Sterckshof, Museum Boymans-van Beuningen (Amsterdam, Antwerpen, Rotterdam, 1979)
- Murray, Mr. W.G.D.: 'De Rotterdamsche tinnegieters', in Rotterdamsch Jaarboekje 1938, vierde reeks, 6de jaargang, W.L. & J. Brusse's Uitgeversmaatschappij N.V. (Rotterdam, 1938), pagina 1-32
- Richard, René: Potiers d'Etain de l'Ancien Languedoc et du Roussillon du Bas Moyen Age à l'Ere Industrielle, Presses du Languedoc (Montpellier, 1988), pagina 147, figuur 192

Eigenaarsinitialen gevonden II

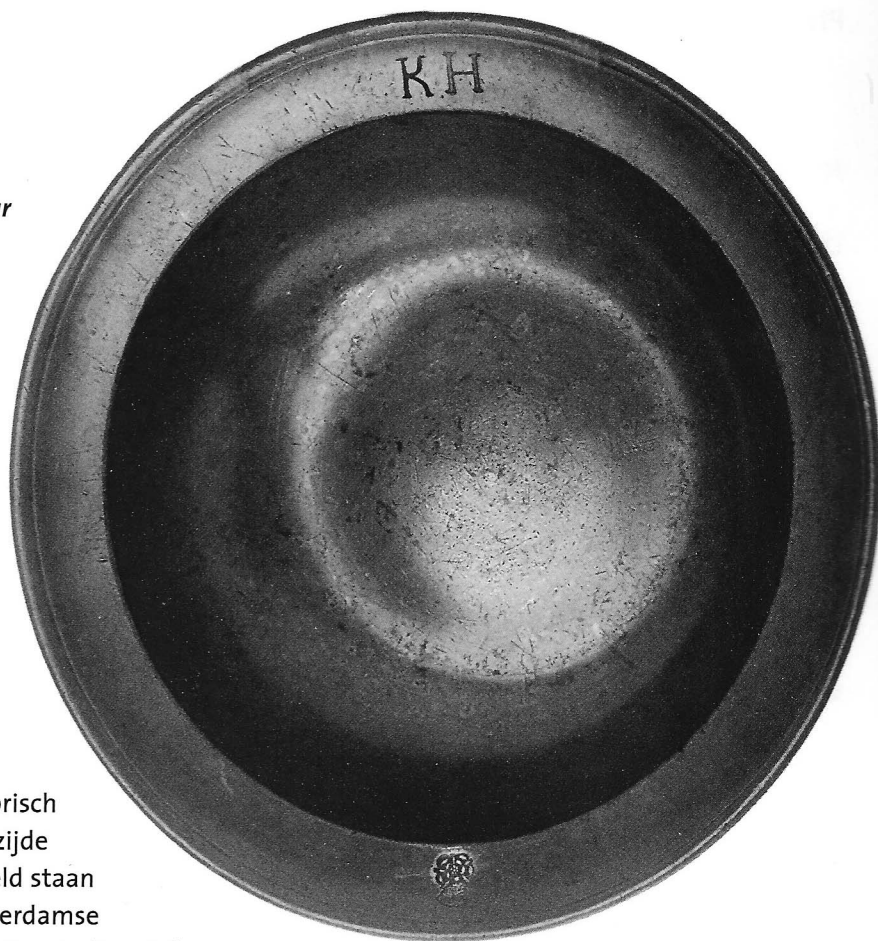
J.F.H.H. Beekhuizen

In de catalogus *Tin kan ook betaalbaar zijn – Verkoopexpositie mei/juni 1999* staat onder nummer 73 een Hollandse diepe schaal afgebeeld, gemerkt aan de voorzijde op de rand: gekroonde roos met gietersinitialen JER = J.E. Ronstadt of J.E. Rondstadt en ZN., Amsterdam 2e/3e kwart 19e eeuw¹. Aan de voorzijde op de rand ingeslagen eigenaarsinitialen KH². Het is de meeste gevallen onmogelijk eigenaarsinitialen te achterhalen.

In de *Tinkoerier* van december 2008 wordt het tin in het Amsterdam Historisch Museum beschreven, waarbij op bladzijde 84 in de bijlage de tinnegieters vermeld staan die tin geleverd hebben aan het Amsterdamse Burgerweeshuis³. Bij Johann Eberhart Ronstadt en/of J.E. Ronstadt & Zn. worden drie schotels genoemd. In het begeleidend artikel staan ook enige afkortingen die gegraveerd of ingeslagen voorkomen op het tin. Hierbij komen ook de initialen KH voor, die staan voor Kinder Huis.

Ook L. Wagenaar vermeldt in *In het weeshuis – De zorg voor de Burgerwezen van Amsterdam 1580 – 1960* de initialen KH, welke staan voor Kinder Huis⁴. In de *Tinkoer* van juni 2009 wordt een maat- of drinkkan beschreven eveneens met gegraveerde initialen KH. Deze kan blijkt ook te zijn gebruikt in het Burgerweeshuis⁵.

Hoe zijn deze twee objecten uit de inventaris van het Burgerweeshuis verdwenen? In het begin van de negentiende eeuw zijn veel objecten door de toenmalige bestuurders wel eens weggegeven bij bepaalde gelegenheden. Met de vondst van deze schotel is dus weer een raadsel opgelost met betrekking tot de eigenaarsinitialen.

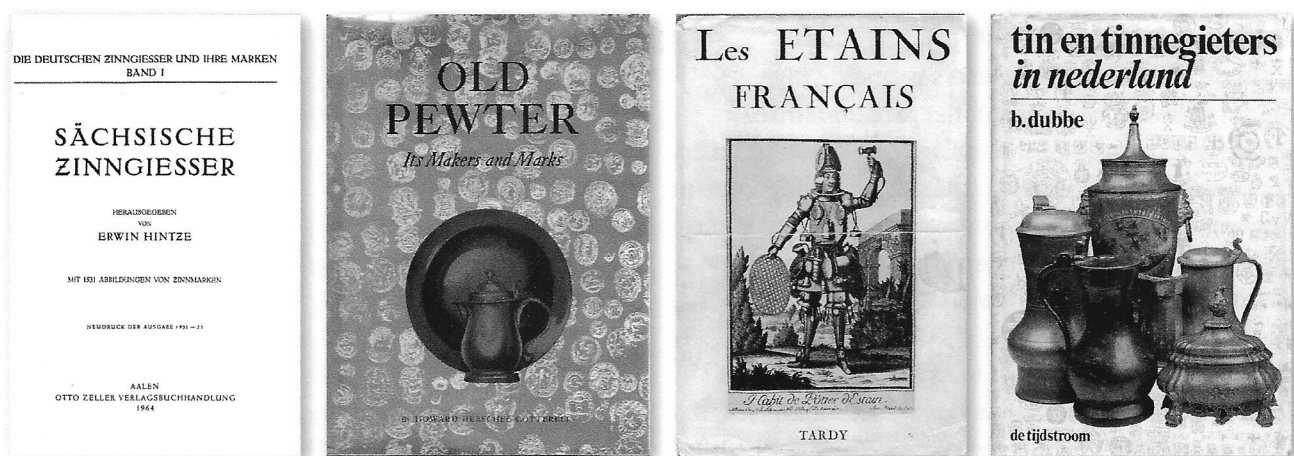
Afmetingen:
hoogte: 6,2 cm
doorsnede: 28,9 cm

- 1 B. Dubbe – Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken, Amsterdam 2009, blz. 107, nrs. 2763 en 2764, nrs. 2763-4 en 2764-1
- 2 J.F.H.H. Beekhuizen – Tin kan ook betaalbaar zijn – Verkoopexpositie mei/juni 1999, Amsterdam 1999, blz. 32, nr. 73
- 3 Drs. K. Smit – Tin in het Amsterdams Historisch Museum – een gewichtige collectie, in: de *Tinkoerier*, mededelingenblad van de Nederlandse TinVereniging, jaargang 16, nummer 2, december 2008, blz. 84
- 4 L. Wagenaar – In het weeshuis – De zorg voor de Burgerwezen van Amsterdam 1580 – 1960, Bussum 2009, blz. 118
- 5 J.F.H.H. Beekhuizen – Eigenaarsinitialen gevonden, in: de *Tinkoerier*, mededelingenblad van de Nederlandse TinVereniging, jaargang 17, nummer 1, juni 2009, blz. 54 en 55.

Database tinnegieters en merken uit België en Frans Vlaanderen

Philippe Probst

Je komt een tinnen voorwerp tegen waarvan je het merk niet onmiddellijk kan thuisbrengen, de drang wordt te groot en je duikt in je bibliotheek met de hoop toch een spoor terug te vinden. Hoeveel keren zijn wij dit al niet tegengekomen? Gelukkig zijn er in het verleden mensen geweest die ervoor zorgden dat wij onze boekenplanken konden vullen met naslagwerken over tin. Vijfentachtig jaren geleden opende Erwin Hintze met de zevendelige reeks *Die Deutsche Zinngiesser und ihre Marke* het rijtje. Engeland liet zich niet onbetuigd en drie jaren later, in 1926, verscheen de Cotterell met *Old Pewter, Its Makers and Marks*.

De politieke situatie in Europa zat er misschien voor iets tussen maar op het tinfrent bleef het – in tegenstelling tot andere - uiterst kalm tot in 1956 *Les Étains Français* van Tardy werd gepubliceerd. Negen jaren later werd de reeks afgesloten met *Tin en Tinnegieters in Nederland* van B. Dubbe.

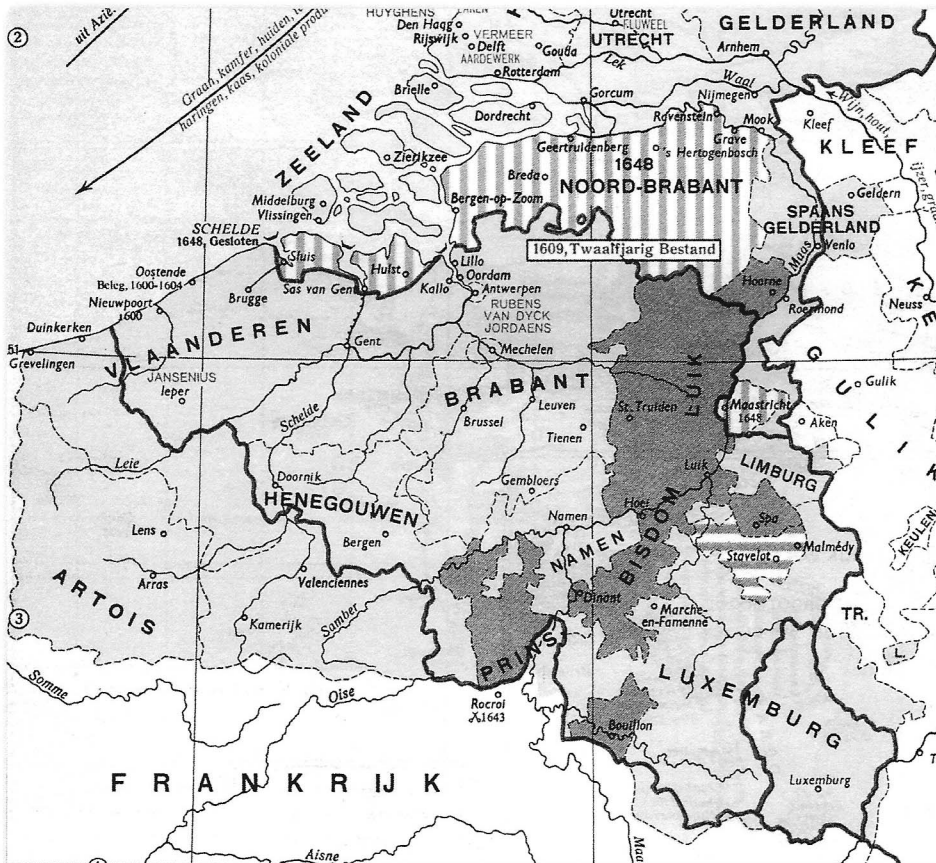
Aanzet

Al deze publicaties zijn gevestigde waarden geworden in de ons omringende landen. België daarentegen, dat mooi centraal ligt tussen

voornoemde landen, moet zich helaas behelpen met allerlei losse en verspreide informatie met alle gevolgen van dien.

Einde jaren negentig was een bestuurslid van de Vlaamse Tinvereniging zich bewust van het probleem en deed een eerste aanzet om de situatie bij te sturen. Met veel geduld en passie doorworstelde de man de toenmalige literatuur en ordende het geheel in lijsten van tinnegieters met relevante jaartallen en merkbeschrijvingen. Helaas kreeg dit lijvig document, zonder foto's of

Database tinnegieters en merken uit België en Frans Vlaanderen

tekeningen, destijds onvoldoende ondersteuning en aandacht met als gevolg dat het veel te snel in de vergetelheid geraakte.

Rond 2005 rijpte de idee om de verouderde gegevens over te nemen, te herwerken en aan te vullen tot een database met beeldmateriaal. Gezien de digitale mogelijkheden zo geëvolueerd waren lag het voor de hand om hier een digitale versie van te maken.

En blijkbaar waren er in die periode nog anderen die met digitale tinideeën rondliepen: vanaf 2008 kunnen leden van de Engelse Pewter Society hun database online raadplegen op hun website. Ook de Nederlandse TinVereniging was toen volop bezig een databank op te stellen dat in 2009 resulteerde in het boek *Nederlandse Tinnegieters & Tinmerken*.

Na heel wat moeilijkheden ondervonden te hebben met beeldverwerking in het gebruikte database programma werd - dank zij de goede contacten met

de Nederlandse TinVereniging en hun ervaringen over de materie - overgeschakeld naar het door hen gebruikte databaseprogramma File Maker. Van toen af is alles in een stroomversnelling geraakt en was het project voldoende uitgebouwd om het voor te stellen op de najaarsvergadering 2010 van de Vlaamse Tinvereniging.

Geografische afbakening

Het behandeld gebied beperkt zich niet tot het huidige België maar werd - op aanraden van verzamelaars die hun medewerking verleenden - uitgebreid met Frans Vlaanderen. Onlogisch is dit niet gezien België slechts sinds 1830 bestaat en wij over heel wat gegevens beschikken uit de tijd dat Frans Vlaanderen deel uitmaakte van onze contreien. Samengevat komen wij op een gebied dat ongeveer overeenkomt met de Spaanse Nederlanden uit 1648.

Database tinnegieters en merken uit België en Frans Vlaanderen

Herkomst van de gegevens

Uit het betrokken gebied werden alle tinnegieters en de merken samengebracht. De namen en de bijhorende gegevens over de tinnegieters werden gehaald uit allerlei tinpublicaties, gaande van tinboeken, naar musea- en tentoonstellingscatalogussen, thesissen, tijdschriftartikels enz. Tot op heden gaat het hier over 326 publicaties waaruit 2385 namen werd gehaald.

In eerste fase kwam het beeldmateriaal ook uit deze publicaties maar wordt zoveel mogelijk vervangen door origineel beeldmateriaal van hogere kwaliteit. Deze opnames werden en worden nog steeds gemaakt op markten, beurzen, musea, bij handelaars en bij verzamelaars. Deze laatste categorie is trouwens de belangrijkste en waardevolste bron. Bij deze wens ik de vele leden te bedanken die hun kennis en stukken al ter

beschikking stelden voor opnames. Tot slot is ook het internet een medium waar je heel wat onverwachte merken kan terugvinden.

Na het scannen of fotograferen werd het materiaal bewerkt met Photoshop om de meest optimale kwaliteit te bekomen. Tot op heden zijn 1842 merken in de databank opgenomen en dienen er nog een 250 tal verwerkt te worden. Dit aantal verhoogt echter bijna dagelijks.

Opbouw

De database bestaat uit drie pijlers: de publicaties, de tinnegieters en de merken. Samen zijn dit ongeveer 4200 steekkaarten die tot een relationele database werden verwerkt. Vijftien verborgen tabellen zorgen ervoor dat de ruim 12500 records met elkaar verbonden zijn en het geheel draaiende wordt gehouden. Hierdoor krijg je bij opzoeken ook onmiddellijk het resultaat op het scherm.

Database tinnegieters en merken uit België en Frans Vlaanderen

Inhoud

Publicatiefiche

Op deze steekkaarten worden onder andere volgende gegevens bijgehouden: titel, auteur(s), uitgever, plaats, datum en taal. Voor de tijdschriften wordt tevens het nummer, jaargang en dergelijke bijgehouden. Van elke publicatie is een foto van de kافت opgenomen wat de herkenning gemakkelijker maakt.

Publicaties Zoeken invoeren Zoeken uitvoeren Zoeken annuleren Merken Tinnegieters Hoofdmenu FM verlaten

Publicatie-ID: 199
Bibliotheek: 5
Publicatiecategorie: Catalogus tentoonstelling

Titel: Van tin gegoten, uit tin genoten
Auteur: Beekhuizen J.F.H.H. i
C*-auteurs: Bracht Sylvia, Dubbe Bè, Wustenhoff Han i

Uitgever: Nederlandse Tinvereniging i Amsterdam i
ISBN nummer: ISBN 909018308 - 1
Wettelijk Depot:
Jaar uitgave: 2004
Taal: NL

TINNEWERCK: JAARGANG

Datum aanspraak: 24/11/2009 Datum wijziging: 22/10/2010

Atbeelding invoegen

Tinnegietter fiche

De belangrijkste velden op deze steekkaart zijn de naam, de voornamen, de productieplaats, samenwerkingsverbanden, voorgangers, opvolgers en de verschillende jaartallen van de voor ons belangrijkste personaligegevens. Verder worden de initialen (de gewone en de omgekeerde) opgenomen alsook de eventuele verschillende schrijfwijzen van de namen. Tot slot kan je op deze fiche ook de voornaamste bronnen terugvinden waaruit de gegevens werden gehaald en dit tot op paginaniveau. De steekkaart geeft ook het aantal ingebrachte merken weer die verbonden zijn aan de betrokken tinnegietter.

Tinnegietter - fiche Zoeken invoeren Zoeken uitvoeren Zoeken annuleren Toegevoegd Merken Publicaties Tinmerken Hoofdmenu FM verlaten

Tinnegietter_ID: 83

Zoeknaam: DE BUCK FRANCISCUS JOSEPHUS i
Namen: DEL

Productiecentrum: ANTWERPEN i
Samenwerkingsverband: i
Zijn voorganger: i
Zijn opvolger: i

Geboortelocatie: Huwelijk: Werkzaam: info
Leerjaren: 4731 Overlijden: 1791 Weduwe akkie tot: 1794
Meester: 1750 Personalia & wefenswaardigheden

Statuut: Tinnegietter
Leerleser
Tinnegiettergast
Verkoper

Initialen nr 1: F D B Initialen nr 2: Initialen nr 3: B D F
(omgekeerd) (omgekeerd) (omgekeerd)

Eeuw: 13 A 15 A 17 A 19 A
13 B 15 B 17 B 19 B
14 A 16 A 18 A 20 A
14 B 16 B 18 B 20 B

Bronnen: 153 Divers Keur van tin uit de havensteden Amsterdam, Antwerpen en Rotterdam 311 DEL
163 De Proost W. Lierse tinnegieters 90 DEL
176 Baudouin P. Tentoonstelling tin ontstaan/evolutie/gebruik 1956 45 DEL

Datum aanspraak: 26/11/2009 Datum wijziging: 15/02/2011

Zoek merken Aantal merken: 27 28 29 30 31 32 DEL

Database tinnegieters en merken uit België en Frans Vlaanderen

Achter de steekkaart tinnegieters is de hieronder afgebeelde kaart verborgen waarop de detailgegevens en andere wetenswaardigheden afkomstig uit de belangrijkste bron(en) opgenomen zijn. Op deze secundaire kaart worden eveneens alle persoonlijke opmerkingen, vastgestelde tegenstrijdigheden tussen bronnen en vastgestelde fouten in de publicaties bijgehouden.

Tinnegieter - personalia

Tinnegieter_ID 310

Tinnegieter VANDERELST JACOBUS CORNELIUS JOSEPHUS

Procutiecentrum BRUSSEL

Meester in 1750 als vreemdeling.
 Over zijn admisse ARAB.533, 2 en SAB.748, 16-17.
 Hij was de zoon van Laurentius, boekverkoper te Mechelen, en Joanna Maria De Smeth.
 Hij deed zijn leerjaren te Mechelen bij Nicolas Slavon (attestatie 27 januari 1750).
 Hij huwde in 1751 de tinnegietersweduwe De Joncker.
 Jaarkosten 1761 tot einde (1780).
Leerknapen:
 Henricus Oris : 1781 - 1783
 Joannes Theodorus Malo : 1763 - 1764
 Petrus Huijgh : 1784 - 1785 (meester in 1794)
 (Bron 188)

Geboren te Mechelen op 13 maart 1724.
 Gehuwd met Maria Elisabetha Van de Plas, weduwe van de Brusselse tinnegieter De Joncker, te Brussel in 1750.
 (Bron 183)

Gedoopt te Mechelen op 13 maart 1714 en gehuwd op 18 maart 1750.
 Volkstelling 1767: vermeld als tinnegieter wonende op de "Grootte Merck".
 Volkstelling 1795: vermeld als weduwnaar 72 jaren oud.
 Hij overleed te Brussel op 25 januari 1808.
 (Bron 321)

Commentaar Philippe

1. Tinnegieter Vanderelst zou als opvolger van "De Joncker" kunnen beschouwd worden gezien het huwelijk met diens weduwe.

2. Alhoewel de gegevens over het geboortjaar in bron 183 van dezelfde auteur als bron 321 afkomstig is, is er een verschil van tien jaren. De aanwijzing van de ouderdom van 72 jaren bij de volkstelling 1795 resulteert nog in een derde jaar!

3. De besluiten van bron 321 ivm het einde vd werkzame periode zouden anders kunnen zijn naar gelang dat het geboortjaar 1714 of 1724 is.

Datum aanmaak: 26/11/2009 Datum wijziging: 15/02/2011

Merk fiche

Het belangrijkste van deze fiche is uiteraard de afbeelding van het merk. Alle velden die hier werden voorzien dienen om de opzoekingen te vergemakkelijken. De merken worden onderverdeeld in twee categorieën: roosmerken of andere. Voor beide categorieën zijn in eerste instantie de velden initialen (gewone en omgekeerde) als ook de plaats van deze initialen belangrijk. Verder werd elk roosmerk beschreven aan de hand van het centrum van de roos, het aantal bladen per rij en het aantal rijen.

Tinmerk - fiche

Merk_ID 440

Merktype Roosmerk Ander

Initialen H I P C

Plaats C P I H (omgekeerd)

Stad van herkomst Brussel

Merkvorm rond

Naamvermelding

Jaarvermelding

Leeuweigenschap

Tekstvermelding

Plaatsvermelding

Heilige Sint Michiel

Kruis type

centrum vd roos

blad-rijen roos

blad-aantal per rij

Trefwoorden

Voorwerpen	Gebouwen	Dieren
☐ Boot	☐ Afspanning	☐ Adelaar
☐ Bri	☐ Brug	☐ Draak
☐ Hamer	☐ Burcht	☐ Eekhoorn
☐ Kanon	☐ Huis	☐ Hert
☐ Ketting	☐ Kerk	☐ Hond
☐ Klaroen	☐ Molen	☐ Leeuw
☐ Knuppel	☐ Muur	☐ Slang
☐ Kroon	☐ Poort	☐ Paard
☐ Kruis	☐ Toren	☐ Vogel
☐ Mijer	☐ Zuil	☐ Zwaan
☐ Schaar		
☐ Schenkan	Personen	Planten
☐ Schild	☐ Kind	☐ Boom
☐ Sleutel	☐ Man	☐ Bloemstengel
☐ Slaf	☐ Vrouw	☐ Lauwerkrans
☐ Vaandel	☐ Heilige	☐ Lelie
☐ Wapenschild	☐ Hand	☐ Palmtak
☐ Weegschaal	☐ Engel	☐ Raap
☐ Zwaard		☐ Roos

Grafiek / Tekst / Symbolen

☐ Anagram	☐ Naam	☐ Tekst	☐ Zon
☐ Bollen	☐ Parekand	☐ Water	
☐ Esculaap	☐ Ster	☐ X	

Vergroot afbeelding

size:496.51b
 image:HPC Pinchard Henri Joseph Brussel 2.HW.bmp

HW

Datum aanmaak: 29/12/2009 Datum wijziging: 5/01/2010

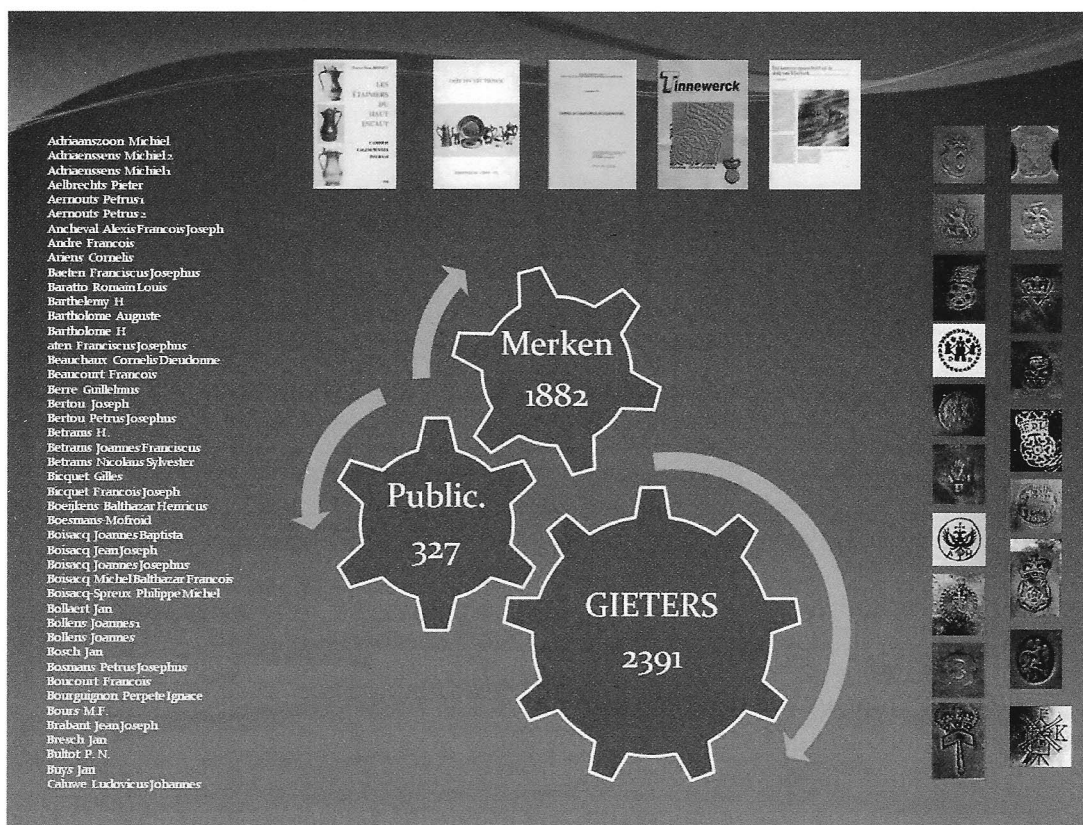
Database tinnegieters en merken uit België en Frans Vlaanderen

De andere merken worden enerzijds beschreven aan de hand van een aantal algemene kenmerken (onder andere merkform, jaar- en plaatsvermeldingen, leeuweigenschappen en dergelijke) en op basis van een hele reeks trefwoorden die onderverdeeld werden in een zestal groepen.

Verder worden ook nog gegevens bijgehouden over de herkomst van de merken, originele grootte, de combinatie van de gevonden merken, opslag en archivering van het beeldmateriaal. Dit gebeurt op de secundaire kaart van de merken (niet afgebeeld).

Opzoeken

Dank zij de verschillende relaties tussen de steekkaarten kan er naar informatie gezocht worden vanuit elke steekkaart door het inbrengen van volledige of gedeeltelijke gegevens in één of meer velden en nadien de zoekfunctie zijn werk te laten doen.

In de praktijk is het startpunt dikwijls de steekkaart Merken waar een zo duidelijk mogelijke beschrijving van het betrokken merk ingebracht wordt. Eens het merk gevonden, kan de fiche van de toegewezen tinnegieter opgeroepen worden samen met al zijn andere merken. Verder zijn alle denkbare sorteringen mogelijk op alle velden van alle steekkaarten. Een voorbeeld: geef alle roosmerken met initialen in de kroonband en waarvan één een B is of geef alle ovale merken uit Leuven waarin een sleutel afgebeeld is. In gans dit verhaal dient wel rekening gehouden te worden met de beperkingen van het geheel. Deze beperkingen zijn het gevolg van de individuele interpretaties en het feit dat dergelijke databank geen exacte wetenschap is. Het invoeren van gegevens - vooral naar de merkbeschrijvingen toe - is namelijk volgens hetgeen waarneembaar is en dit wordt niet

Database tinnegieters en merken uit België en Frans Vlaanderen

altijd door iedereen op dezelfde wijze geïnterpreteerd. Dit geldt zowel voor de invoerder van de gegevens als voor de opzoeker. Door de talloze combinatiemogelijkheden kan dit euvel echter omzeild worden en vormt dit verder geen hinder voor de opzoekingen. De niet toewijsbare merken werden opgenomen met als naam onbekend. Hun aantal blijft nog altijd erg belangrijk. Er is dus nog veel werk voor de boeg.

Tot slot

Er werden al veel vragen gesteld over de toekomst van deze databank. Alle opties zijn bespreekbaar, maar in dit stadium is dit niet de absolute prioriteit. De databank is nog niet volledig af en zal eigenlijk nooit volledig af zijn: nieuwe merken worden gevonden, andere worden toegewezen en bij weer andere dienen oorspronkelijke gegevens bijgestuurd te worden.

In eerste instantie wordt het werk dus verder geoptimaliseerd, verbeterd en aangevuld. Voor deze aanvullingen en uitbouw wordt een oproep gedaan aan iedereen die deze gegevensbank wil steunen, door informatie en merken ter beschikking te stellen.

In het project werden al ettelijke honderden manuren gestoken en het zou zonde zijn van die tijd dat ook dit werk ergens in de vergeethoek geraakte. Het heeft ook geen zin om al de verzamelde informatie angstvallig van de buitenwereld af te schermen want dan heeft niemand er wat aan.

Met andere woorden: alle leden van de Vlaamse Tinvereniging, de Nederlandse TinVereniging, alsook alle andere tingeïnteresseerden zijn steeds welkom voor opzoekingen of het opvragen van informatie. Praktisch kan dit langs de vraagrubriek van de website van de Vlaamse Tinvereniging, via de besturen van de Vlaamse en de Nederlandse TinVereniging of rechtstreeks via onderstaande contactgegevens. Ook op de bijeenkomsten van beide verenigingen is steeds de meest recente versie van de databank aanwezig.

Voor aanvullingen:

Philip Probst
Kwikstaartlaan 16, 3080 Tervuren, België
Tel.: 0032 (0) 276 790 92
E-mail: secretariaat@vlaamsetinvereniging.be

Keeping up appearances in zestiende-eeuws 's-Hertogenbosch

Ronald van Genabeek

*Afb. 1 De papkom van Hendrik Proeninck van Deventer en Catharina van de Kerkhoff. Links is het wapen van beide echtelieden te zien. De vervorming is vermoedelijk ontstaan nadat de kom in de put is geworpen.
(Foto: G. de Graaf, 's-Hertogenbosch)*

In 1526 kocht de Bossche patriciër Hendrik Proeninck van Deventer een aantal huizen aan de Keizerstraat in 's-Hertogenbosch. In de jaren daarna verbouwde hij die tot een groot stadspaleis dat bestond uit vier vleugels rond een binnenplaats, een galerij en een traptoren. Het complex was zo fraai uitgevoerd dat het diende als logeeradres voor koninklijke gasten zoals Karel V en Philips II bij hun verblijf in de stad. Hendrik, die rijk was geworden door onder meer de handel in sieraden, behoorde tot de hoogste kringen van de Bossche burgerij. Hij was schepen van de stad en lid van de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap, ook wel de Zwanenbroeders genoemd. Vanwege zijn gastheerschap werd hij in 1545 in de adelstand verheven. Zijn huis wordt sindsdien het Keizershof genoemd. In 1556 overleed Hendrik Proeninck van Deventer kinderloos. Zijn vrouw Catharina van de Kerkhoff stierf in 1564, waarna het Keizershof werd verkocht.

Beerput

In 2000 werden de fundamenteën van het Keizershof tijdens een grootschalig archeologisch onderzoek naar aanleiding van de bouw van een ondergrondse parkeergarage blootgelegd. Hierbij kwam ook een enorme beerput tevoorschijn waaruit honderden voorwerpen van aardewerk, glas, metaal en hout uit de tijd van Hendrik en Catharina konden worden geborgen. Ze getuigen van het uitbundige leven van het echtpaar. Tot de voorwerpen uit de put behoort een tinnen kom van ongeveer 16 cm. in diameter en 4 cm. hoog (Afb. 1). De kom is voorzien van twee vierlobbige oren. Op één daarvan staat het merk van de tinnegieter, een gekroonde roos met aan weerszijde van de roos de initialen van de tinnegieter, de letter S en waarschijnlijk de letter T (Afb. 2). In *Nederlandse Tinnegieters en Tinmerken* zijn deze initialen helaas niet terug te vinden. Op het andere oor staat een wapenschild (Afb. 3).

Keeping up appearances in zestiende-eeuws 's-Hertogenbosch

Afb. 2 Tinmerk

Afb. 3 Vierlobbig oor met familiewapen

Keeping up appearances in zestiende-eeuws 's-Hertogenbosch

Uit archiefonderzoek blijkt dat dit het familiewapen is van Hendrik Proeninck van Deventer en zijn vrouw Catharina van de Kerkhoff. Overigens is de tinnen kom niet zo zorgvuldig gemaakt: vooral de oren zijn vrij slordig uitgezaagd.

Schone schijn

Het serviesgoed van de gegoede burgerij bestond in de zestiende eeuw voor een deel uit zilveren en tinnen kommen, schalen en bekers. Deze waren soms voorzien van een familiewapen zodat men tijdens banketten kon pronken met zijn rijkdom. Wanneer dergelijke voorwerpen kapot gingen of uit de mode raakten, werden ze meestal omgesmolten, omdat ze altijd nog metaalwaarde hadden. Dat we een dergelijke kom terug vinden is dus vrij uitzonderlijk. Blijkbaar heeft men niet de moeite genomen om hem te recyclen of is de kom per ongeluk in de put beland. Opvallend is ook dat dit het enige voorwerp is in de put waarop het wapen van Hendrik Proeninck van Deventer voorkomt. Enkele andere voorwerpen uit de put zijn weliswaar eveneens voorzien van wapenschilden, maar die behoren toe aan andere adellijke personen. Zo zijn er een kacheloventegel met het wapen van de hertog van Gullik en een bokaal met het wapen van Floris van Egmond gevonden. Door zich ook te omringen met hun wapens liet Van Deventer zien dat hij contacten had in de hoogste kringen. Dit werd nog eens bevestigd door een beeld van één van de koninklijke gasten, Karel V, boven de toegangspoort van zijn huis. Op deze manier hield Hendrik Proeninck van Deventer in de zestiende eeuw de schone schijn van zijn sociale status op.

De auteur is gemeentelijk archeoloog van 's-Hertogenbosch. Dit artikel is met diens goedvinden overgenomen uit het tweemaandelijks tijdschrift 'In Brabant', nummer 5, oktober 2010, een uitgave van Erfgoed Brabant. De gegevens met betrekking tot het tinmerk werden toegevoegd door Ton Kooyman en Johan Verharen.

Tinnen bouillonpot met een andere functie

W. Lindwer

Dat niet alleen porseleinen maar ook tinnen sustenteurs voor andere doeleinden, zoals een tabakspot, werden gebruikt, bewijst het volgende voorbeeld.

De hier beschreven pot is in 1997 voor US\$ 500 gekocht in een antiekwinkel in San Francisco door Lea Rabin, de weduwe van de vermoorde Israëlische premier Yitschak Rabin (Afb. 1).

Lea Rabin vermaakte de pot aan Willy Lindwer*, die destijds een film maakte over het leven van haar vermoorde man. Na Lea Rabin's overlijden op 12-11 2000, werd de pot door haar dochter Dalia Rabin aan Willy Lindwer geschonken.

De afgebeelde pot lijkt het meeste op de pot uit J.F.H.H. Beekhuizen, *19e en 20e eeuwse tinnen bouillonpotten, een verzameling*, pagina 68 en 69 en is vermoedelijk aan het eind van de negentiende eeuw gemaakt door de firma Chaumette in Parijs.

Afb. 4

De pot is op drie verschillende plaatsen voorzien van Hebreeuwse teksten.

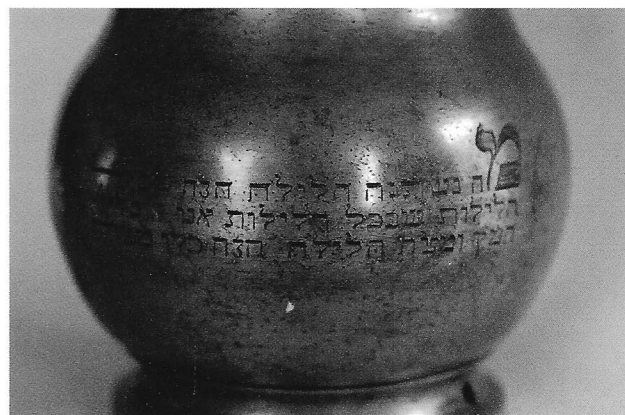
- Gedurende een periode van meer dan drie decennia heeft Willy Lindwer tal van documentaire films en series in een breed scala aan onderwerpen gemaakt, waaronder kunst, sociale kwesties, Geschiedenis, de Holocaust, Israël en het Midden-Oosten en Afrika.

Tinnen bouillonpot met een andere functie

Afb. 2 Voorzijde

MATSE MEEL, dit meel wordt gebruikt om de matsa, het ongerezen brood te maken. Matsa wordt tijdens het Joodse Paasfeest gegeten en herinnert aan de snelle uittocht uit Egypte van het Joodse volk toen men geen tijd had het brood te laten rijzen. Het is de verlossing vanuit de Egyptische slavernij. Mozes leidt zijn volk vervolgens in een 40-jarige tocht door de woestijn naar de Berg Sinai waar hij van God de Stenen Tafelen krijgt met de 10 geboden, op weg naar het Beloofde Land Israel.

Afb. 3 Achterzijde

Dit is een tekst uit de Hagada, de vertelling van de uittocht uit Egypte. Deze wordt gelezen op de seideravond tijdens het Joodse Paasfeest. De tekst op de pot wordt gezongen door het jongste kind. Het zijn de vier vragen die het kind stelt: *Waarom verschilt deze avond van alle andere avonden, op alle andere avonden eten we beiden, zowel gerezen voedsel als ongerezen (matsa), op deze avond eten we alleen matsa, op alle andere avonden eten we vele soorten groenten, vanavond alleen bitterkruid.*

Afmetingen:

- hoog: 16 cm tot deksel (zonder handvat)
- doorsnede standring: 10,3 cm
- twee gaten in de standring
- nummer 2 onder op de pot
- de knop op de binnenste deksel is versierd met een bloem
- het merk is onduidelijk

Afb. 4 Deksel

Samuel Lieberman

(vermoedelijk de eigenaar van de pot).

Literatuur over tin

H.B. van Wijk

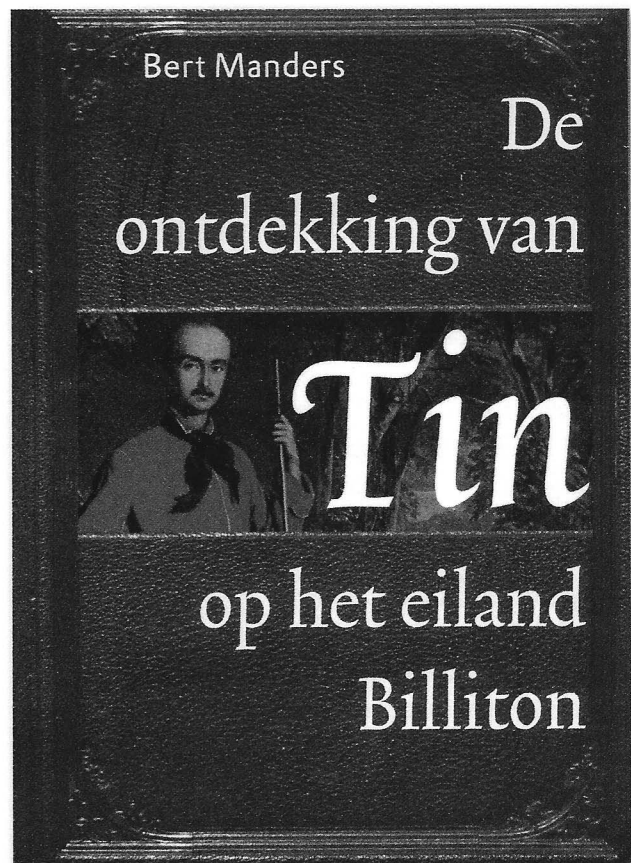
Al in de Romeinse tijd werd in Cornwall en Devon in Zuidwest Engeland tinerts gewonnen en dat is tot in de twintigste eeuw zo gebleven. In de twaalfde eeuw werd tin ontdekt in Bohemen (Silezië) en Saksen en werd het Engelse monopolie gebroken. Het metaal vond ruime aftrek en het is niet verwonderlijk dat er interesse bleef bestaan in andere ontginningsgebieden.

In 1851 ondernam John F. Loudon met twee andere pioniers een expeditie naar het eiland Billiton, één van de 'duizend' eilanden van het huidige Indonesië. In 1884 deed hij van die expeditie en het vervolg daarop verslag in *De eerste jaren der Billiton-onderneming*. Deze onderneming was opgericht in 1860, werd in 1970 door Koninklijke/Shell overgenomen, vervolgens weer verkocht en maakt nu onderdeel uit van BHP Billiton.Ltd. Omdat al in 1852 met de tinwinning begonnen werd verscheen in 1927 – dus 75 jaar later – een lijvig tweedelig jubileumboek *Billiton 1852 – 1927*, in 1960 gevolgd door *De standvastige tinnen soldaat | 1860 – 1960 N.V. Billiton Maatschappij*.

De boeken geven een inkijkje in een qua organisatie op militaire leest geschoeid bedrijf, met inbegrip van handboeken (à la het handboek soldaat) waarin van alles geregeld was.

In de loop van ruim een eeuw verschenen er nog tal van andere publicaties door en over de maatschappij Billiton; een aantal daarvan bevindt zich in mijn boekenkast. Dit is onder meer te 'danken' aan het feit dat de bibliotheek van de maatschappij na de zeventiger jaren niet goed werd beheerd en dus ten prooi viel aan 'geïnteresseerden'. Boekenmarkten bewijzen dan vervolgens hun nut.

Vorig jaar verscheen van Bert Manders: *De ontdekking van Tin op het eiland Billiton*. Het bevat tal van wetenswaardigheden, schetst een

goed tijdsbeeld, is fraai geïllustreerd en is zeer lezenswaard. Het wijkt af van alle voorgaande beschrijvingen van de geschiedenis van Billiton, omdat Manders als eerste putte uit een trommel met veelal handgeschreven aantekeningen van John F. Loudon, bijvoorbeeld geplaatst in de marge van *De eerste jaren der Billiton-onderneming*. Deze trommel bevindt zich thans in het Nationaal Archief. Die aantekeningen mochten van Loudon pas na zijn dood gebruikt worden '... voor het geval men eene geschiedenis van Billiton wil schrijven ...'. Die terughoudendheid bij leven is goed te begrijpen, gegeven de weinig vleierende beschrijving van het doen en laten van de twee andere deelgenoten aan de expeditie van 1851 en andere confidenties.

Literatuur over tin

Net als bij Procopius van wie als officiële geschiedschrijver van de zesde eeuwse Byzantijnse keizer Justinianus over de keizerlijke handel en wandel niets dan goeds is te lezen, terwijl de vier eeuwen na zijn dood verschenen *Geheime Geschiedenis* een beeld schetst van diezelfde keizer, dat daar vaak diametraal tegenover staat, zo geven ook de lang geheim gebleven aantekeningen van Loudon aan die eerste periode van Billiton een bijzondere extra dimensie.

Bert Manders, *De ontdekking van Tin op het eiland Billiton*, uitg. KIT Publishers, Amsterdam 2010, paperback, 8°, 160 pag., geïll., ISBN 978 94 6022 1309, € 19,50.

Reukdoosjes

Ons lid Horst Ariens heeft een boek gepubliceerd *Riechdosen und Kleinsilber aus Ostfriesland*. Het wordt uitgegeven door het Ostfriesische Landschaft (OLV GmbH, Postfach 1580, 26585 Aurich, Duitsland) en kost € 30,00 plus verzendkosten.

In 450 bladzijden worden 771 goud- en zilversmeden vermeld waarvan 300 met meesterteken en worden 400 reukdoosjes en 600 kleine zilveren voorwerpen besproken en afgebeeld, alles uit Oostfriesland, grenzend aan de oostzijde van onze provincie Groningen. Een groot deel van deze voorwerpen wordt tentoongesteld bij de auteur en verzamelaar Horst Ariens, Ostertorstrasse 144, Remels, Oostfriesland van 9 tot 23 juli 2011.

Linnäus hat's erhaltet!

Horst Ariens
Riechdosen und Kleinsilber
aus Ostfriesland

Ostfriesische Landschaftliche
Verlags- und Vertriebsgesellschaft mbH
Telefon: 04941/179926
Fax: 04941/179970
Postfach 1580
26585 Aurich
e-mail: OL@ostfriesischelandschaft.de

Aurich 2011
ISBN: 978-3-940601-12-4
Auflage: 500 Exemplare
Preis: 30,- €

Horst Ariens
Riechdosen und
Kleinsilber
aus Ostfriesland

Wetenswaardigheden

Hôtel-Dieu des Hospices de Beaune

Ton Kooyman/Johan Verharen

Afb. 1 Hospice te Beaune

Een paleis voor de armen. Een werk van barmhartigheid.

Het Hôtel-Dieu des Hospices de Beaune werd in 1443 gebouwd door Nicolas Rolin, kanselier van de hertog van Bourgondië, Filips de Goede, en is perfect bewaard gebleven (Afb. 1). Gedurende de periode die volgde op de Honderdjarige oorlog werd Beaune geteisterd door hongersnood en ellende. Het merendeel van de stadsbevolking bezat geen enkele bron van inkomsten meer. Omwille van hun zielenheil besloten de kanselier en zijn vrouw,

Guigone de Salins, een hospitium voor de armen te bouwen. Ze keerden het hospitium een jaarlijkse toelage die voortkwam uit zoutmijnen uit en zorgden ervoor dat het in zijn eigen bestaan kon voorzien door middel van wijngaarden. Tevens deden ze beroep op een groot aantal kunstenaars die de opdracht kregen het hospitium te versieren.

Tijdens zijn verblijf in Vlaanderen, waarvan de hertog van Bourgondië opperleerheer was, liet Nicolas Rolin zich bij de bouw van zijn 'paleis voor de armen' inspireren door de architectuur van de ziekenhuizen

Wetenswaardigheden

Hôtel-Dieu des Hospices de Beaune

in het noorden, waarvan hij een groot bewonderaar was. Hierbij deed hij een beroep op de ambachtslui uit Beaune.

Van de middeleeuwen tot de twintigste eeuw hebben de zusters van de Hospices de Beaune voortdurend de vele zieken onthaald en verzorgd in de verschillende zalen van het gebouw.

Afb. 2 Keukeninventaris Hospice te Beaune

Het Hôtel-Dieu verwierf vlug een grote bekendheid niet alleen onder de armen, maar tevens bij de adel en de middenstand. Dankzij de vrijgevigheid van deze laatsten konden vergrotingswerken worden uitgevoerd en werden kunstwerken aangekocht ten behoeve van het hospitium. Het is dan ook niet verwonderlijk dat op die manier het Hôtel-Dieu is uitgegroeid tot een waarlijk 'Paleis voor de Armen'. In 1971 werden de geneeskundige activiteiten overgebracht naar een modern hospitaal, met uitzondering van een tehuis voor ouden van dagen. Het hospitium baat 57 hectaren wijngaard uit en sinds 1859 organiseert het hospitium jaarlijks de wereldvermaarde wijnverkoop bij opbod.

Het gebouw bestaat uit een aantal zalen. De grote zaal van de armen werd ingehuldigd in 1452 en heeft haar originele afmetingen, 50 m lang, 14 m breed en 16 m hoog, behouden. Tafels en banken stonden opgesteld in het midden van de zaal waar de zieken hun maaltijden nuttigden. De maaltijden werden opgediend in tinnen schotels en niet in houten borden, zoals het destijds de gewoonte was in dergelijke inrichtingen. Daarnaast was er nog een zaal met vier bedden die voorbehouden was voor de 'edele zielen' en een zaal bestemd voor de arme zieken die in levensgevaar verkeerden, waardoor minder zieken gescheiden werden van de ernstige zieken en stervenden.

In de keuken bevindt zich ook een verzameling tin (Afb. 2).

Wetenswaardigheden

Hôtel-Dieu des Hospices de Beaune

Afb. 3 Keukeninventaris Hospice te Tournus

Natuurlijk was er ook een kapel. Hierin stond oorspronkelijk de beroemde polyptiek uit de vijftiende eeuw die waarschijnlijk vervaardigd werd door Rogier van der Weyden op verzoek van kanselier Rolin. Dit kunstwerk, dat het Laatste Oordeel weergeeft, bevond zich boven het altaar, maar de zieken konden het alleen bewonderen op zon- en feestdagen.

In de middeleeuwen maakte men gebruik van een eigen apotheek. De farmaceutische wetenschap stond nog in de kinderschoenen en over het algemeen gebruikte men de meest uiteenlopende minerale, dierlijke of plantaardige ingrediënten. Vele planten werden ter plaatse in de tuin achter de apotheek gekweekt. In de eerste zaal van de

apotheek staat een bronzen vijzel uit 1760 van de apotheker Claude Morelet uit Beaune. Met de aan de stamper bevestigde boog kon het gewicht hiervan verminderd worden en op deze manier kon het werk van de in de apotheek werkende zusters tijdens de bereiding van de geneesmiddelen verlicht worden. In de tweede zaal staat op de rekken een verzameling van 130 potten van aardewerk uit 1782 uitgestald, waarin de zalfjes, oliën, pillen en drankjes bewaard werden. De glazen potten bevatten 'specifieke middelen', die ons verbluft doen staan: pissebeddenpoeder, kreeftenogen, braaknotenpoeder, eigendomselixir ....

Ook de prachtige wandtapijten mogen niet onvermeld blijven. Naast de eerder vermelde

Wetenswaardigheden

Hôtel-Dieu des Hospices de Beaune

polyptiek bevindt zich in de kapel het lange wandtapijt der 'duizend bloemen' van de legende van Sint Eligius, dat door zijn techniek en zijn kleuren het vermaarde werk van de Vrouw met de Eenhoorn van het museum van Cluny uit de zestiende eeuw oproept. Deze legende verhaalt van de zeer hoogmoedige Eloy de latere Sint Eloy, die het been van zijn paard afhakte om het sneller te kunnen beslaan en dit niet meer heeft kunnen herstellen of aanzetten.

De grootste serie wandtapijten die uit Doornik komt en geweven werd in het begin van de zestiende eeuw, schildert in zeven taferelen de parabel van de Verloren Zoon. Een andere serie wandtapijten die in Brussel werd vervaardigd aan het einde van de zestiende eeuw verhaalt de geschiedenis van Jacob. Een stuk dat uit dezelfde periode dateert, toont David op het moment dat hij de dood van Absalon verneemt.

De collectie bevat tevens een wandtapijt van Aubusson uit de zeventiende eeuw, genaamd *Ronde dans der Jongelingen*.

In het vijftig kilometer ten zuiden van Beaune gelegen Tournus bevindt zich eveneens een Hôtel - Dieu, wat kleinschaliger, maar zeer authentiek en van een ongekennde schoonheid.

De hier afgebeelde kolossale tinkast is opgesteld naast de keuken en bevat een indrukwekkende verzameling zeventiende-eeuws tinnen vaatwerk (Afb. 3).

Reacties op vorige artikelen

Nog vroegere litermaat van Rouppe van der Voort

Geachte redactie,

In De Tinkoerier van juni 2004 schreef ik een artikel over Rouppe van der Voort, een Bossche tinnegieter. Hierin werd verondersteld, dat gedurende de periode dat de erven van Van den Bogaert nog in het bedrijf vertegenwoordigd waren het door Rouppe van der Voort gemaakte tin gemerkt werd met het tinmerk van F.G. van den Bogaert (en FVDB) en dat pas daarna van 1873 of 1874 of 1875 af, het tin gemerkt werd met het tinmerk van Rouppe van der Voort. Uit een recente aankoop van een litermaat van Rouppe van der Voort met als eerste ijkmerk de schuine hoofdletter C blijkt nu, dat reeds in 1871 gemerkt werd met het tinmerk van Rouppe van der Voort.

De maat is gemerkt aan de buitenkant van de bodem: ovaal merk met stralenzon en gietersnaam Rouppe van der Voort & Zn. s'Bosch.

Op het handvat de aanduiding liter.

Onder de kraag bevinden zich de ijkmerken: nummer 1 voor ijkkantoor 's-Hertogenbosch en ijkmerken C voor 1871 en D E G H J L N P Q R S T U V X Y Z voor 1872 tot 1889 en a b c d f g h k n q r s t v x y b c d f g h voor 1890 tot 1934/1935.

Ton Kooyman

Reacties op vorige artikelen

Reactie op artikel 'Raadsel rond het merk IFR opgelost?'

Geachte redactie,

Ik heb uw artikel "Raadsel rond het merk IFR opgelost?" in de laatste aflevering van *de Tinkoerier*, met veel interesse gelezen. Mag ik er u attent op maken dat in *Tinnewerck* nr 44, onder de Belgische tinmerken: Namur, de naam Rulmond François al vermeld staat als een Naamse tinnegieter, zij het dan wellicht met niet correcte data.

J.P. De Graef vermeldt in zijn werk *Les étainiers*

Belges et leurs poinçons onder de tinnegieters uit Namur, ook een zekere IFR = Jean-François Rommiée, werkzaam 1739-1774. Maar misschien zijn ook deze data niet helemaal juist.

We kunnen nu in elk geval toch de periode waarin I.F. Rulmond werkte duidelijker situeren.

Pierre Wullus

Vragenrubriek

Vragenrubriek

Beste redactie,

Mag ik even beroep doen op uw kennis en ervaring in verband met een tinnen antropomorfe (bier)kruik, waarvan enkele foto's in bijlage.

De kruik stelt een vrouw voor. Ze is 37 cm hoog, de grootste diameter van de bodem is 17,5 cm, ze weegt 4,450 kg en ze heeft een inhoud van 3,1 liter. Het hoofd van de vrouw vormt het deksel en kantelt met een éénkakig scharnier.

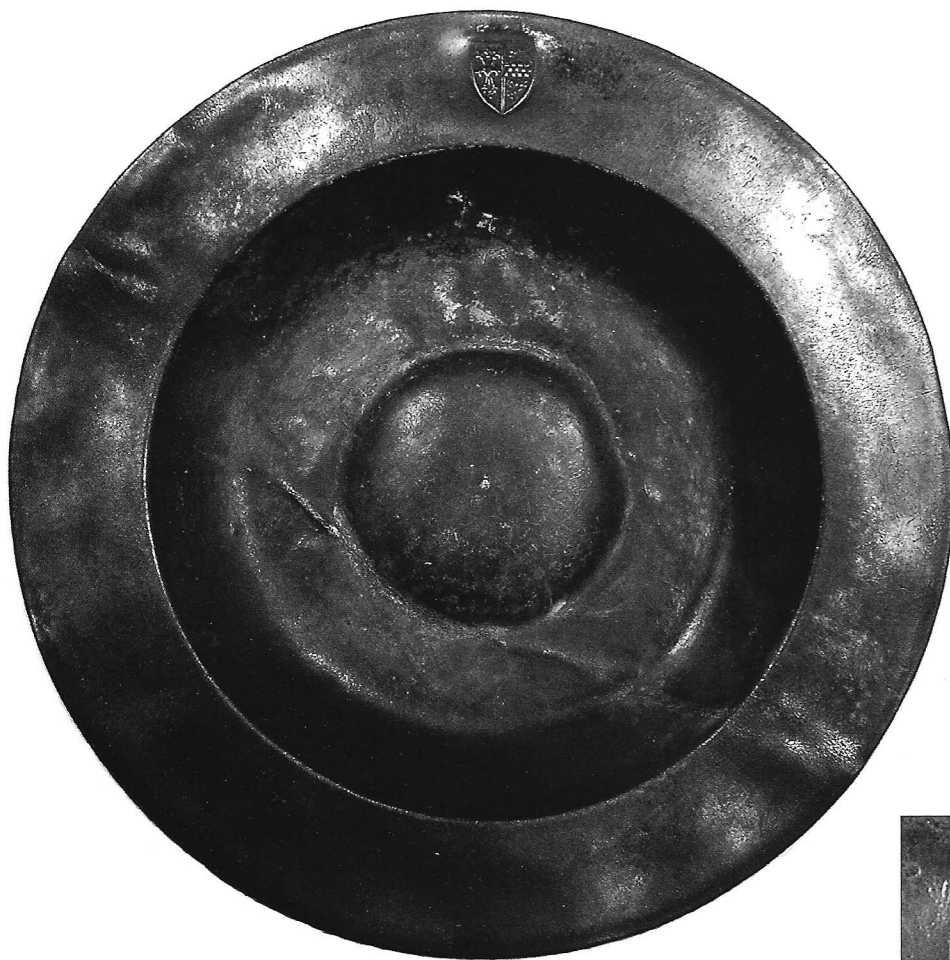
Er is geen enkel merkteken op terug te vinden. Ik weet dat er in Duitsland in de 19e eeuw, veel

eigenaardige stukken gegoten werden, zoals Jezusbeeldjes, engelen, waterfonteinen met dolfijnen, enz..

Zou dit ook zo iets kunnen zijn? Hebt u misschien ooit nog andere gelijkaardige kannen gezien? Er bestaan veel herbergfiguren o.a. in Delfts en Brussels aardewerk die als voorbeeld hebben kunnen dienen, maar in tin heb ik ze nog nooit gezien.

Pierre Wullus

Vragenrubriek

Geachte redactie,

Is er elders nog tinwerk bekend met hierop het wapen van Margaretha van Kleef, vrouwe van Holland. Dit naar aanleiding van de vondst van 23 opgerolde, samengevouwen (waarom?) schotels met hierin haar vrouwenwapen van Kleef-Mark. De vondsten van de schotels komen uit latrinekoker AK van het Huis ter Kleef in Haarlem-Noord tijdens de opgraving van de Archeologische Werkgroep Haarlem gedurende de jaren 1990-1994.

De afbeeldingen tonen een schotel en een huismerk met links het wapen van Kleef (karbonkel) en rechts het wapen van Mark (geschakeerde dwarsbalk). De schotels dateren omstreeks 1425. Ik ben bezig deze schotels te beschrijven en elke informatie is welkom.

T. Bottelier
Stichting Archeologische Werkgroep Haarlem

Vragenrubriek

Geachte redactie

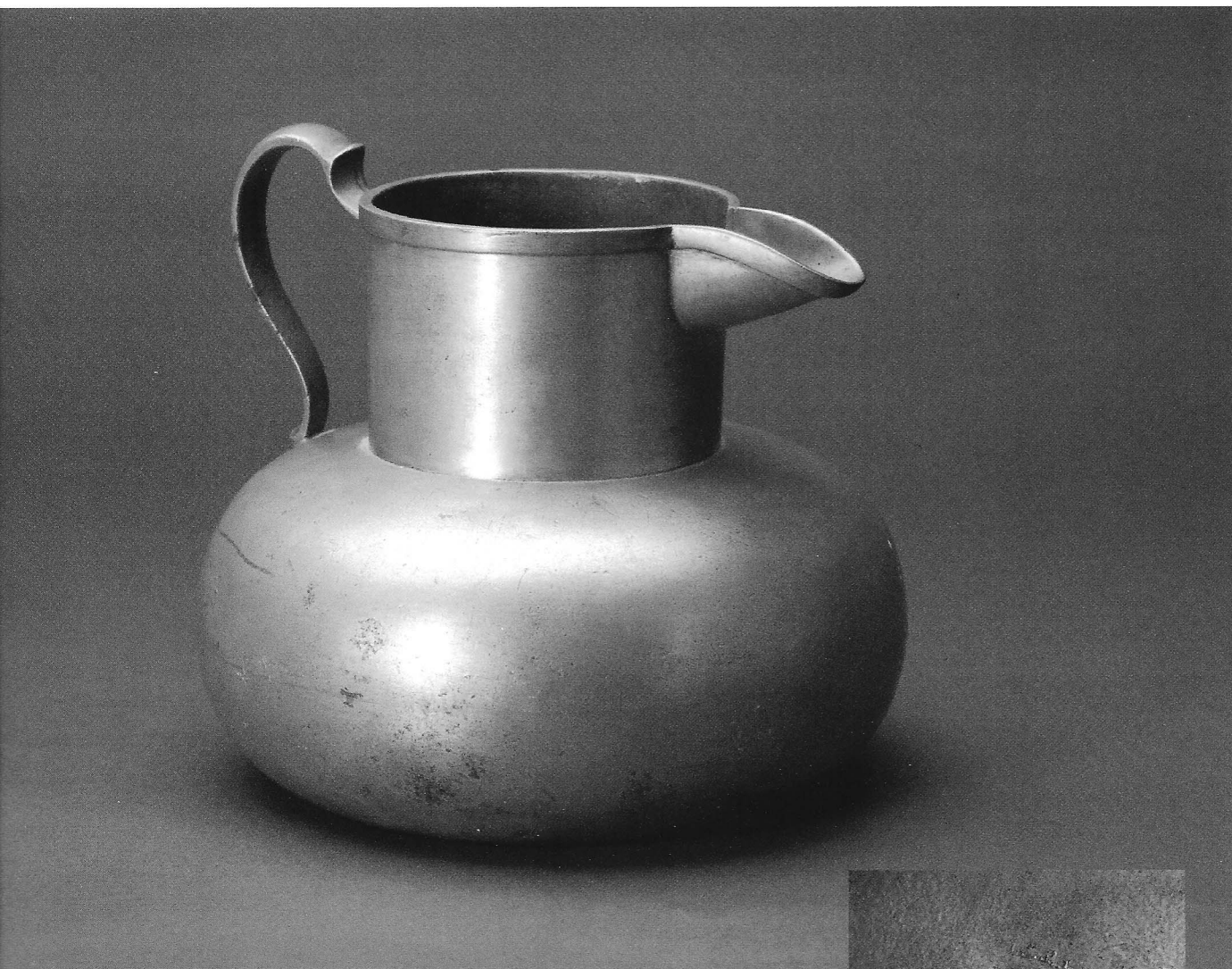
Bijgaand een foto aan van een merkje van FVDB. Dit merkje staat op de buitenkant van de bodem van een cache-pot, die zich in mijn verzameling bevindt. Bé Dubbe heeft in zijn boek *Tin en tinnegieters in Nederland* (1978) op pagina 356 en 357 fig. 411 (en wij dus in ons merkenboek) dit viermerk toegewezen aan P. van den Bogaert.

Conclusie: of Dubbe heeft de F voor een P aangezien en bestaat er geen P. van den Bogaert met dit merk,

of het merk bij P. van den Bogaert bestaat wel en dan is mijn merk met FVDB een nieuw merk van Franciscus van den Bogaert of mogelijk van F.G. van den Bogaert, zie *Nederlandse Tinnegieters en Tinmerken* pagina 248 nr. 2775-7 bij Rouppe van der Voort.

Ton Kooyman

Vragenrubriek

Geachte redactie

Wie kan mij meer informatie geven over het hierbij afgebeelde object en merk. Naar mijn mening zou het vervaardigd kunnen zijn door Fr. van den Bogaert uit 's-Hertogenbosch.

De maten van de tinnen kan (of lampetkan?) zijn:

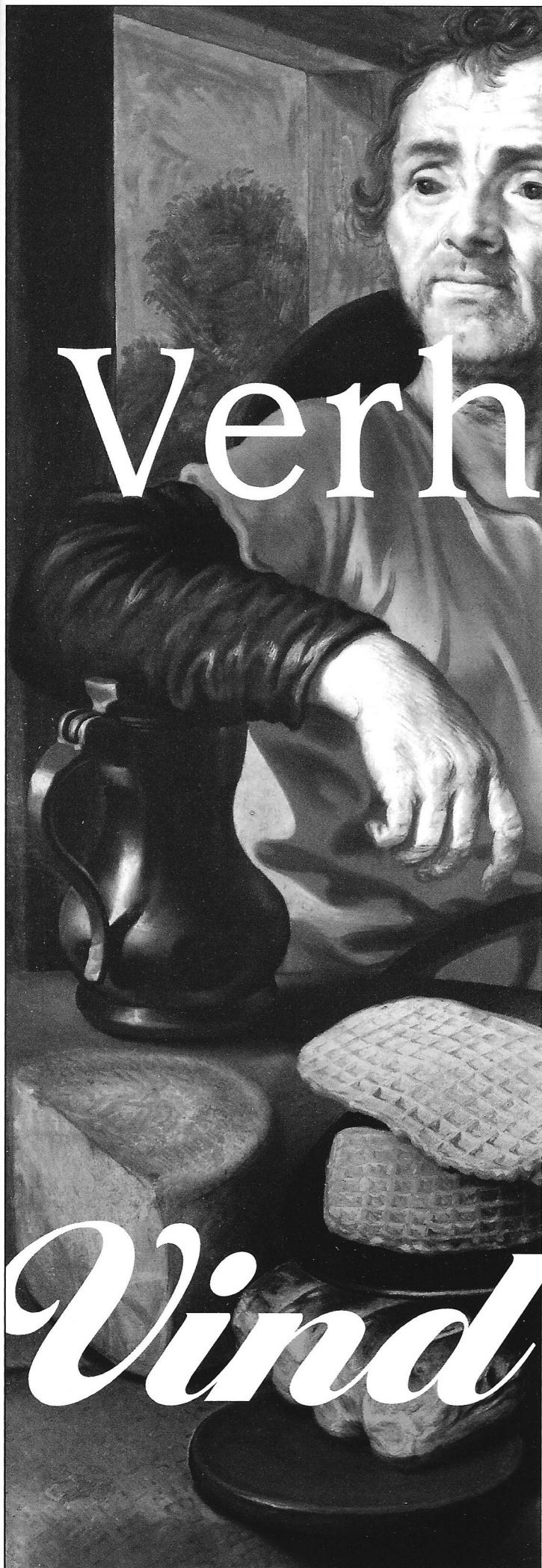
hoogte: 18 cm

breedte: 22 cm

doorsnede hals 11,3 cm

De initialen boven de gekroonde roos met F voor Fijntin: alleen te lezen is IVD.

Harry Hartmann

Voorwerpen komen
tot leven door

Verhalen

U als tinliefhebber weet dat als geen ander. Het nieuwe initiatief van uitgeverij PolderVondsten heet 'Vind'. In dit magazine komen de verhalen achter de voorwerpen op een eigentijdse manier tot leven. De titel 'Vind' onderstreept dat u in dit magazine alles kunt vinden op het gebied van geschiedenis, archeologie, kunst en antiek. Ook willen wij met de naam benadrukken dat we ergens een mening over hebben, iets wel of niet mooi vinden en zaken op een bepaalde manier beleven. 'Vind' heeft een aantal vaste rubrieken, zoals een nieuwsrubriek, een gastcolumn, uitgebreide museum/veilingagenda's en schilderij- en boekbesprekingen. Verder wordt er elke keer een uniek voorwerp gedetermineerd en een woord etymologisch verklaard. En niet alleen de tekst boeit, ook de fraaie illustraties spreken voor zich...

Verkrijgbaar bij de betere boekhandel.

**GESCHIEDENIS,
ARCHEOLOGIE,
KUNST EN ANTIK**

Vind magazine

Koepoortsweg 10, 1624 AE Hoorn, 0229-820214
info@vindmagazine.nl, www.vindmagazine.nl

Vind

COLOFON

Foto voorzijde omslag
Twee bodemvondstkannen
(collectie lid Nederlandse
TinVereniging)

Foto achterzijde omslag
Pronkplaat (collectie Museum
Wasserburch - Anholt)

Ontwerp en lay-out
Oranje boven, 's-Hertogenbosch

Drukwerk
Drukkerij BiblioVanGerwen,
's-Hertogenbosch

OPROEP

De redactie van de Tinkoerier roept de leden op om kopij aan te leveren. Als u een interessant object heeft, maar u heeft liever dat de redactie hier iets over schrijft, laat het weten. Mocht u zelf iets aan willen leveren dan graag via e-mail, cd-rom of USB-stick.

U kunt uw materiaal sturen naar de hoofdredacteur
J. Beekhuizen: info@janbeekhuizen.nl

Als u oude Tinkoeriers wilt afstaan ontvangt de vereniging deze graag. Wij bieden ze voor € 5,00 ter verkoop aan. De opbrengst komt ten goede aan de verenigingskas. Neem hiervoor contact op met Henk van Wijk (0180 – 617966).

de Tinkoerier

DATA BIJeenKOMSTEN NTV

NEDERLANDSE TINVERENIGING

12 november 2011 Amsterdams Historisch Museum (o.v.b.)

21 april 2012

10 november 2012

DATA BIJeenKOMSTEN VT

VLAAMSE TINVERENIGING

23 oktober 2011 Weerde

11 maart 2012 Weerde

10 juni 2012 Museumbezoek

21 oktober 2012 Weerde

TARIEVEN NEDERLANDSE TINVERENIGING 2010

Contributie	€ 45,00
Entreegeld	€ 50,00
Abonnement de Tinkoerier	€ 35,00 excl. verzendkosten
Losse nummers	€ 17,50 excl. verzendkosten
Advertentie in de Tinkoerier	€ 100,00
Losse gebruikte nummers	€ 5,00

FOTO'S VOOR PUBLICATIE IN DE TINKOERIER

1. Minimaal 250 DPI bij 100% plaatsing
2. JPG of TIFF – formaat
3. Zonder storende achtergrond
4. Kleurenopname geen probleem

TEKST VOOR PUBLICATIE IN DE TINKOERIER

1. Bestanden in Word, liefst in Times New Roman 12 pt.
2. Maak gebruik van eindnoten en geen voetnoten
3. Aanleveren materiaal voor het juninummer - 15 mei
4. Aanleveren materiaal voor het decembernummer - 15 november

